

DE BROEDVOGELS VAN DE DRENTSCHE AA 2002-2011

De Broedvogels van de Drentsche Aa 2002-2011

Colofon

Redactie: Bert Dijkstra, Sjoerd Boonstra, Wilfred Alblas & Yzaak de Vries

Methodiek, gebiedsbeschrijving, Resultaten: Bert Dijkstra

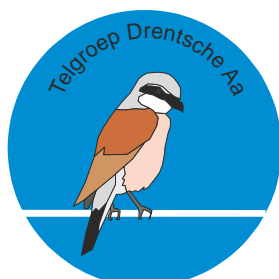
Soortteksten: Wilfred Alblas (Brandgans, Grote Canadese gans, Grauwe gans, Grauwe klauwier, Koekoek, Kolgans, Nijlgans, Ooievaar, Patrijs en Zomertortel), Sjoerd Boonstra (Boomvalk, Bruine Kiekendief, IJsvogel, Kerkuil, Kwartelkoning, Nachtzwaluw, Porseleinhoen, Ransuil en Spotvogel), Bert Dijkstra (Gele kwikstaart, Graspieper, Grutto, Kievit, Kleine Plevier, Kneu, Oeverzwaluw, Paapje, Steenuil, Tapuit, Tureluur, Veldleeuwerik, Visdief, Watersnip en Wulp), Yzaak de Vries (Engelse Gele kwikstaart, Gekraagde Roodstaart, Grauwe Vliegenvanger, Groen Specht, Matkop, Nachtegaal, Slobeend, Wielewaal, Wintertaling en Zomertaling).

Fotografie: Wilfred Alblas, Harvey van Diek/ www.harveyvandiek.nl, Bert Dijkstra, Yzaak de Vries, Klaas van Haeringen, Bob Hogeveen

Drukwerk: Multicopy Assen

Financiering rapportage: Staatsbosbeheer

Contactpersoon Staatsbosbeheer: Harry Offringa

Inhoudsopgave

Hoofdstuk	Onderwerp	Pagina
	Voorwoord	4
1.	Inleiding	
2.	Methodiek	6
2.1.	Telmethoden	6
2.2.	Analyse	7
2.3.	Organisatie en coördinatie	8
3.	Gebiedsbeschrijving	11
3.1.	Ligging	11
3.2.	Landschap en grondgebruik	11
3.3.	Hydrologie en bodem	14
3.4.	Vegetatie s en beheer	17
4.	Resultaten	21
4.1.	Ontwikkelingen in hoofdlijnen	21
4.2.	Ontwikkelingen op biotoopniveau	21
4.3.	Rode Lijst	28
4.4.	Natura 2000 soorten	28
5.	Soortbesprekingen	31
6.	Veldspraak	53
	Bijlage 1 Natuurdoelen per deelgebied	
	Bijlage 2 Aantal territoria per jaar en categorieën telsorten	

Voorwoord

Nergens in Nederland vind je een beek als de Drentsche Aa. Een beek die kronkelend haar weg zoekt door het landschap, zoals zij dat al eeuwen en eeuwen gedaan heeft. Met aangrenzende schraalgraslanden en op de flanken begeleid door houtwallen en elzensingels is het een uniek gebied. Gewaardeerd door de vele bezoekers en een paradijs voor onderzoekers naar de flora en fauna in dit fraaie landschap. Als Telgroep Drentsche Aa zijn we er bijzonder trots op dat wij dit gebied als 'ons' onderzoeksgebied op het gebied van broedvogels mogen beschouwen.

Het beekdallandschap Drentsche Aa herbergt door het natte en veelzijdige karakter een grote verscheidenheid aan vogelsoorten. Veel oorspronkelijke bewoners van het al eeuwenoude beekdal zijn hier nog steeds te vinden. En waar vind je nog gebieden waar de lucht gevuld is met mekkerende Watersnippen, het braamstruweel onderdak biedt aan de Grauwe Klauwier en 's nachts het geluid van de Kwartelkoning is te horen.

In de afgelopen decennia is het gebied behoorlijk veranderd door allerlei ingrepen. Zo zijn boeren voor een groot deel uit het gebied verdwenen, werd het beheer van de reservaatpercelen grootschaliger en zijn er diverse herinrichtingprojecten uitgevoerd. Daardoor kwam het gebied ook steeds meer in trek bij recreanten. Reden genoeg om de samenstelling en veranderingen van de vogelbevolking in dit gebied in kaart te brengen.

Een echte traditie voor vogelonderzoek in dit gebied was er rond de eeuwwisseling nog niet. Op enkele onderzoeken in de jaren '90 (Ottens en van Manen 1995, Van Manen 1998) en basiskartering van SBB eens in de tien jaar van de vorige eeuw na, waren er verder geen systematische en methodische gegevens bekend. Dat was reden dat een groepje vogelaars in 2002 besloot om de vogelbevolking jaarlijks in kaart te gaan brengen. Daarnaast voert de Vogelwerkgroep KNVV Assen meerdere inventarisaties uit in diverse gebieden die tot het onderzoeksgebied gerekend mogen worden. Met de aanvullende gegevens uit de gebieden die door de provincie Drenthe geïnventariseerd worden, kan de vogelbevolking in het gehele beekdallandschap nagenoeg geheel in beeld worden gebracht.

In de loop van de jaren is het onderzoeksgebied uitgebreid en groeide het groepje van enthousiaste vogelaars naar zo'n 30 personen (buiten de leden van de vogelwerkgroep KNVV Assen en de medewerkers van de provincie Drenthe).

De Telgroep Drentsche Aa heeft zich als hoofddoel gesteld om onderzoek te doen naar de trends van de verschillende vogelsoorten en de verspreiding ervan vast te stellen. Daarbij zijn de algemene soorten buiten beschouwing gelaten en richt het onderzoek zich op de bijzondere broedvogels in het beekdallandschap, aangevuld met soorten die iets kunnen vertellen over de veranderingen in het gebied. Een tweede doelstelling van de Telgroep is om concrete aanbevelingen ten behoeve van het beheer van het gebied te kunnen doen.

In 2004 heeft de telgroep een eerste rapportage uitgebracht over de jaren 2002 en 2003 (Boonstra *et al* 2004). Gevolgd in 2008 met een rapportage over de jaren 2004 t/m 2007. In deze rapportage doet de 'Telgroep Drentsche Aa' verslag van de onderzoeksresultaten over de gehele periode 2002 t/m 2011. Trends en verspreiding zijn in kaart gebracht en aan de hand van de ontwikkelingen zijn conclusies en aanbevelingen geformuleerd.

Deze rapportage was niet mogelijk geweest zonder al het verrichte veldwerk. Veel dank gaat uit naar al die vrijwillige vogelaars van de Telgroep Drentsche Aa en de Vogelwerkgroep KNNV afd. Assen die vele, vele uren in de verschillende gebieden hebben doorgebracht. Soms met mooi weer, maar soms ook onder barre omstandigheden. Dank aan de provincie Drenthe voor hun bijdrage aan het veldwerk. Dank ook aan SBB District Loo & Aa voor de facilitaire ondersteuning. Niet alleen werd daardoor deze publicatie mogelijk, maar konden we tijdens ons voor- en najaarsvergaderingen ook genieten van koffie/thee met gebak. Harry Offinga dank voor de opmerkingen ten aanzien van de rapportage. Tenslotte gaat onze dank uit naar Dirk Zoetebier en Arend van Dijk van SOVON voor hun hulp bij het maken van de diverse trendanalyses.

Redactie Rapportage
Broedvogels Drentsche Aa 2002-2011

Wilfred Alblas
Sjoerd Boonstra
Bert Dijkstra
Yzaäk de Vries

2. Methodiek

2.1 Telmethoden

Aan het broedvogelonderzoek in het Drentsche Aa-gebied liggen verschillende gestandaardiseerde methoden ten grondslag. Het betreft het Broedvogelmonitoring Project van SOVON (BMP A en BMP B) en de Landelijk Kwartelkoningtelling.

BMP A

In het kader van BMP A worden alle soorten geteld. Ten behoeve van dit onderzoek worden negen ochtendbezoeken, een nacht- en twee avondbezoeken gebracht. Deze methode wordt toegepast in de gebieden Geelbroek, Lageveld, Amerdiepje en Kamspeide (tabel 1, figuur 1). Hier wordt sinds midden en eind jaren tachtig op deze wijze geteld door de Vogelwerkgroep van KNNV Assen.

BMP B

In het kader van BMP-B (bijzondere soorten) worden alle verplichte en niet verplichte soorten geteld. Aan deze lijst zijn een aantal soorten toegevoegd die iets zeggen over het beheer van het gebied (zie bijlage 1 voor een overzicht). De inventarisaties zijn uitgevoerd op basis van richtlijnen van SOVON Vogelonderzoek Nederland (Van Dijk 2004). De afzonderlijke telgebieden zijn tussen eind maart en eind juni vijfmaal gedurende de ochtenduren geïnventariseerd. De inventarisaties zijn gericht op bijzondere soorten, aangevuld met enkele soorten die iets zeggen over het beheer van het gebied (zie ook soorten). In 2002 zijn enkele soorten in een aantal deelgebieden niet geteld, het gaat om de Fazant, Grote bonte specht, Grote lijster, Grasmus, Matkop, Boomkruiper, Ringmus, Kneu en Goudvink. In 2007 zijn daar de nieuwe soorten van de Rode Lijst aan lijst van te tellen soorten toegevoegd.

Landelijke Kwartelkoning telling

In het kader van de landelijk simultaantelling van de Kwartelkoning worden in het Drentsche Aa-gebied twee gerichte avond-/nachtbezoeken gebracht om deze soort te traceren. Bezoekrondes vallen in het eerste en derde weekend van juni en werden overigens niet in alle telgebieden systematisch uitgevoerd.

Soorten

Als basis voor het onderzoek en de rapportage dient de soortenlijst van BMP-bijzondere soorten. Deze bestaat uit de zeldzame en schaarse soorten in Nederland en is vastgesteld door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Op deze lijst staan verplichte en niet verplichte soorten om te tellen. In het onderzoek in het Drentsche Aa-gebied is er voor gekozen ook de niet verplichte soorten te tellen. Tot slot is een select aantal soorten toegevoegd die belangrijke informatie verschaffen over beheer en of op de Rode Lijst staan, maar niet op de lijst BMP bijzondere soorten. Bijlage 1 geeft een volledig overzicht van de soortlijst en de achtergrond voor plaatsing hier op

Z-formulieren

Om meer aanvullende informatie van de zeldzame soorten te krijgen is het zogenaamde Z-formulier ontwikkeld. Hierop zijn per territorium o.a. details omtrent biotoop, type waarnemingen en datum waarnemingen vastgelegd. Deze gegevens zijn gebruikt in de rapportage.

2.1. Analyse

Interpretatie

In de regel werkt iedere teller zelf de gegevens uit, de Vogelwerkgroep KNNV Assen heeft voor de verzamelde waarnemingen een aantal vaste mensen die. Er zijn twee manieren gehanteerd om de verzamelde veldgegevens uit te werken. Tot 2011 gebeurde dit handmatig. Veldkaarten werden overgezet op papieren soortkaarten, waarna de clustering tot territoria handmatig plaatsvond volgens de richtlijnen in de BMP handleiding (van Dijk A.J. & Boele A. 2011). De resultaten werden vervolgens doorgegeven via een papieren telformulier of, bij voorkeur, via een digitaal formulier online op de site van SOVON. Vanaf 2011 heeft de interpretatie automatisch plaatsgevonden via de zogenaamde autoclusteringmethode (SOVON Vogelonderzoek 2011). Veldkaarten zijn hierbij online gedigitaliseerd tot soortkaarten, waarna een programma de gegevens automatisch tot territoria clustert. Telformulieren hoeven niet meer te worden ingevuld. Automatische clustering bespaart veel uitwerktijd en komt de vergelijkbaarheid van de gegevens (tussen waarnemers en jaren) ten goede.

Trends

De veranderingen in aantallen broedvogels in de jaren 2002-2011 zijn weergegeven aan de hand van indexcijfers, waarbij het eerste jaar van het meetreeks op 100 (basisjaar 2002) wordt gezet. Daardoor zijn procentuele veranderingen ten opzichte van het basisjaar direct af te lezen en zijn de veranderingen bij verschillende soorten onderling te vergelijken. Voor het berekenen van de indexen is het programma TRIM gebruikt. De methode is geschikt voor de analyse van tijdreeksen van aantallen waarin ook ontbrekende tellingen voorkomen. Als tellingen ontbreken, schat TRIM de waarden uit waargenomen veranderingen op wel getelde meetpunten. Hierdoor kunnen bij het toevoegen van een nieuw jaar veranderingen optreden in indexcijfers van voorgaande jaren. Verder zijn de trends over een reeks van jaren gezocht. TRIM doet een uitspraak of een soort significant toe- of afneemt dan wel een stabiele of onzekere trend vertoont. Alle trends worden nu bepaald aan de hand van het percentage verandering in de aantallen per jaar en de onzekerheid van die verandering. De klassen van de trends zijn als volgt omschreven:

Sterke toename :	zeker meer dan vijf procent toename per jaar
Matige toename:	zekere toename, maar niet zeker of deze meer dan vijf procent per jaar is
Stabiel:	aantalverandering zeker kleiner dan vijf procent per jaar
Matige afname:	zekere afname, maar niet zeker of deze meer dan vijf procent per jaar is
Sterke afname:	zeker meer dan vijf procent afname per jaar
Onzeker:	omvang aantalverandering met meetnet niet goed vast te stellen

Volledigheid

Het aantal telplots is in de loop der jaren gegroeid. Vanaf 2007 worden alle belangrijke gebieden van het beekdal geteld. Van een aantal door de Provincie Drenthe getelde plots ontbreken de gegevens van een aantal jaren. Tabel 1 geeft een overzicht van de volledigheid van de tellingen door de jaren heen.

Tabel 1. Volledig van tellingen per plot in de periode 2002-2011. Groen= gegevens beschikbaar, Roze= nog geen telplot, Rood= geen gegevens

Gebied	Methode	Start telling	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1 Glimmermade	BMP-B	2005										
2 De Punt	BMP-B	2002										
3 Westerlanden	BMP-B	2002										
4 Zwijnmaden	BMP-B	2002										
5 Schipborg	BMP-B	2002										
6 Burgvallen	BMP-B	2002										
7 Taarlo -Binnenveld	BMP-B	2002										
8 Lonerdiep	BMP-B	2002										
9 Kampsheide	BMP-A	<2002										
10 Deurzerdiep	BMP-B	2002										
11 Nijlanderbroek	BMP-B	2002										
12 Amerbrugje	BMP-A	<2002										
13 Geelbroek	BMP-A	<2002										
14 Lageveld	BMP-A	<2002										
15 Amerdiep	BMP-B	2009										
16 Gasterense Diep I	BMP-B	<2002										
17 Gasterense Diep II	BMP-B	<2002										
18 Gasterense Diep III	BMP-B	<2002										
19 Osbroeken	BMP-B	<2002										
20 Scheebroekerloopje	BMP-B	2008										
21 Eexterveld	BMP-B	2007										
22 Koelanden	BMP-B	<2002										
23 De Hoorns	BMP-B	<2002										
24 Anderense Diep	BMP-B	<2002										

2.3. Organisatie en coördinatie

Het telwerk wordt uitgevoerd door vrijwilligers (voor namen zie tabel 1). Iedere teller heeft een eigen telgebied (figuur 1), met uitzondering van de door de KNNV Assen getelde gebieden waar in de vorm van een roulatieschema door verschillende tellers gekarteerd wordt. De telgroep komt tweemaal per jaar bijeen, de coördinatie van de tellingen is in handen van Sjoerd Boonstra en Bert Dijkstra. In de voorjaarsbijeenkomst worden voorbereidingen voor het nieuwe telseizoen besproken. Hierbij worden de tellers door Harry Offringa op de hoogte gesteld van de laatste ontwikkelingen in het gebied. Tijdens de najaarsbijeenkomst worden voornamelijk ervaringen

uitgewisseld over de resultaten van de tellingen per gebied. De gegevens worden centraal aangeleverd, de territoria worden door de provincie Drenthe gedigitaliseerd. De telresultaten worden door de tellers zelf beschikbaar gesteld aan SOVON.

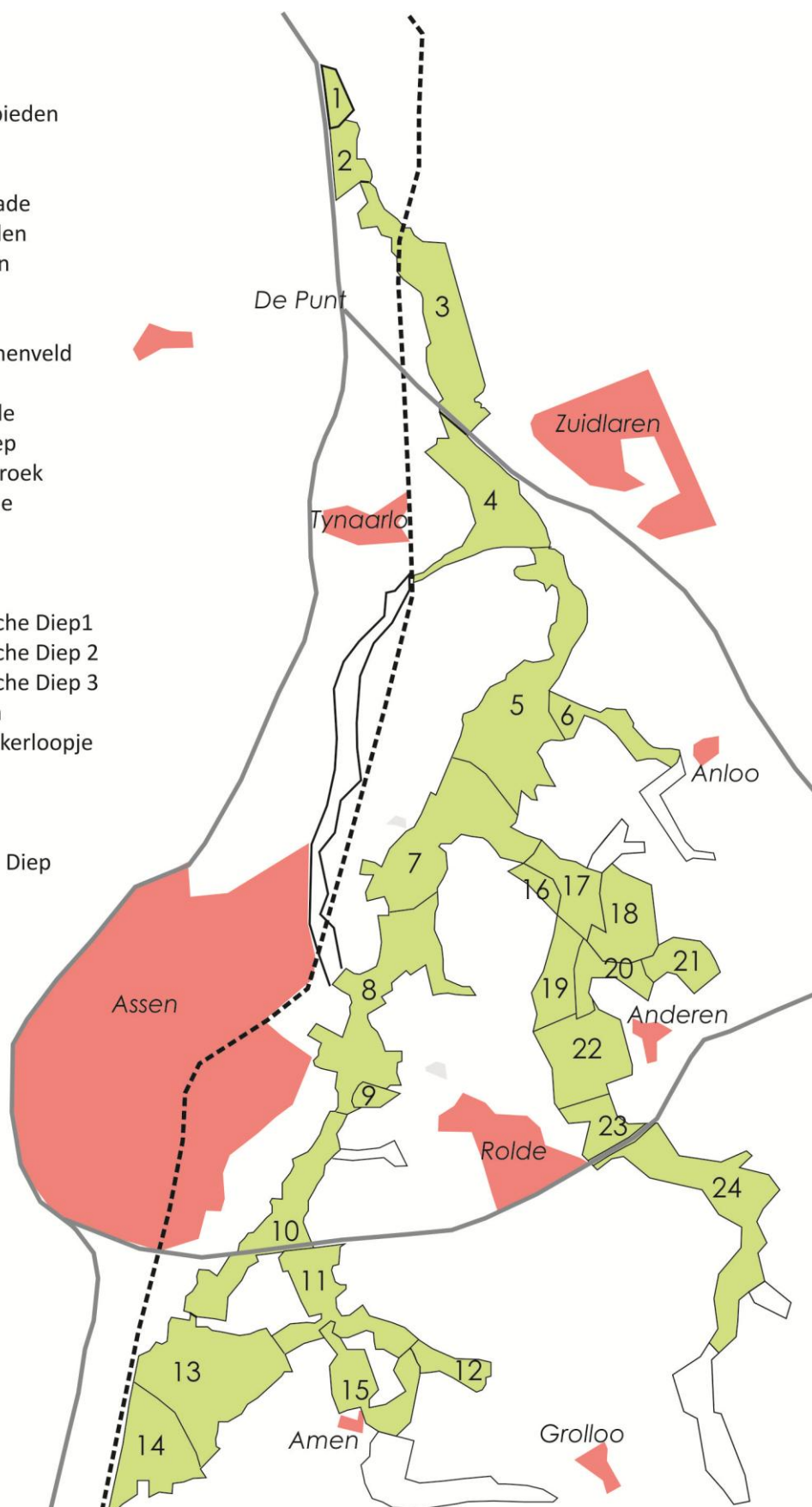
Tabel 2. Tellers per gebied (2011)

Nr	Gebied	Teller
1	Glimmermade	Bertus Bats
2	De Punt	Bertus Bats
3	Westerlanden	Yzaak de Vries & Harold Steendam
4	Zwijnmaden	Berry en Els Heijman
5	Schipborg	Reinier Heijs en Remco Drewes
6	Burgvallen	Sjoerd Boonstra
7	Taarlo -Binnenveld	Jan Dijk en Bert Dijkstra
8	Lonerdiep	Hans & Simon Olk, Martijn van Swieten
9	Kampsheide	KNNV Assen
10	Deurzerdiep	KNNV Assen
11	Nijlanderbroek	KNNV Assen
12	Amerbrugje	KNNV Assen
13	Geelbroek	KNNV Assen
14	Lageveld	KNNV Assen
15	Amerdiep	Jan Harms
16	Gasterense Diep I	Provincie Drenthe
17	Gasterense Diep II	Provincie Drenthe
18	Gasterense Diep III	Provincie Drenthe
19	Osbroeken	Wilfred Alblas
20	Scheebroekerloopje	Bert Goedhart, Gijs van Hoorn
21	Eexterveld	Dick Schoppers & Gerard Dekker
22	Koelanden	Wim Laning, Fenneke vander Schuur, Bennie Langenkamp, Harm Schadenberg
23	De Hoorns	Provincie Drenthe
24	Anderense Diep	Christiaan Teule & Elias Nauta

Figuur 1. Ligging telgebieden

Overzicht telgebieden

- 1= De Punt
- 2= Glimmermade
- 3= Westerlanden
- 4= Zwijnmaden
- 5= Schipborg
- 6 = Burgvallen
- 7= Taarlo-Binnenveld
- 8= Lonerdiep
- 9= Kampsheide
- 10= Deurzerdiep
- 11= Nijlanderbroek
- 12= Amerbrugje
- 13= Geelbroek
- 14= Lageveld
- 15= Amerdiep
- 16= Gasterensche Diep1
- 17= Gasterensche Diep 2
- 18= Gasterensche Diep 3
- 19= Osbroeken
- 20= Scheebroekerloopje
- 21= Eexterveld
- 22= Koelanden
- 23= De Hoorns
- 24= Andersche Diep

3. Gebiedsbeschrijving

3.1 Ligging

Het onderzoeksgebied wordt gevormd door de hoofdtakken van vrijwel het gehele stroomgebied van de Drentsche Aa (zie ook figuur 1), alleen enkele zijtakken en de bovenlopen vallen buiten het telgebied. In grote lijnen volgt de begrenzing de contouren van het beekdal, met enkele heideterreinen als aanvulling (Kampsheide, Gasterense Duinen). Het langgerekte telgebied heeft van noord naar zuid een lengte van ca 25 km en had in 2011 een oppervlakte van ruim 4200 ha.

3.2 Landschap en grondgebruik

Het landschap van het Drentsche Aa-gebied is te karakteriseren als een beek- en esdorpenlandschap. Kenmerkend voor dit landschapstype is de combinatie van esdorpen, essen, heide (-ontginningen) en beekdalen. De beekdalen bestaan overwegend uit een afwisseling van vochtige tot natte extensief beheerde graslanden en kleine landschapelementen als houtwallen, elzensingels en hakhoutbosjes. In de verkavelde gebiedsdelen komen intensief gebruikte productiegraslanden en akkers voor. De beekdalen grenzen afwisselend aan heidevelden, heideontginningen en essen die veelal opener zijn dan het beekdal zelf. Binnen de geïnventariseerde gebieden bevinden zich lokaal relictten van ooit omvangrijke heidecomplexen met vennen. Het gaat hierbij de Gasterense Duinen, Taarloosche Veentje, Zeegserduinen en Kampsheide.

Vanwege het feit dat de beekdalen in de boven- en middenloop vrij smal zijn en op de flanken gestoffeerd zijn met houtwallen en elzensingels, zijn ze over het algemeen besloten tot halfopen. Lokaal komen in het beekdal elzen- en berkenbroekbosjes voor, op de flanken bosjes met de eik als belangrijkste soort. Tot de meest besloten delen kunnen het Amerbrugje, de omgeving van Amen, delen van het Lonerdiep, het Anloërdiep, het Scheebroekerloopje, en het beekdal ter hoogte van Oudemolen worden gerekend. Daar waar de beekdalen breder en/of verkaveld zijn en in de benedenloop is het landschap open (figuur 2). Onder open worden gebiedsdelen verstaan waarbij binnen een straal van 250 tot 500 meter hoogopgaande begroeiingen (nagenoeg) ontbreken. Deze relatief open delen zijn te vinden bij Geelbroek, het Binnenveld van Taarlo, delen langs het Anderensche Diep, de veldontginning tussen het Gasterense Diep en Eext, de Koelanden bij Anderen en de Westerlanden bij Noordlaren. Een deel van de benedenloop bij De Punt en Glimmen wordt gevormd door halfopen moerassen en grote waterplassen.

*Open kruidenrijk grasland,
Geelbroek (Bert Dijkstra)*

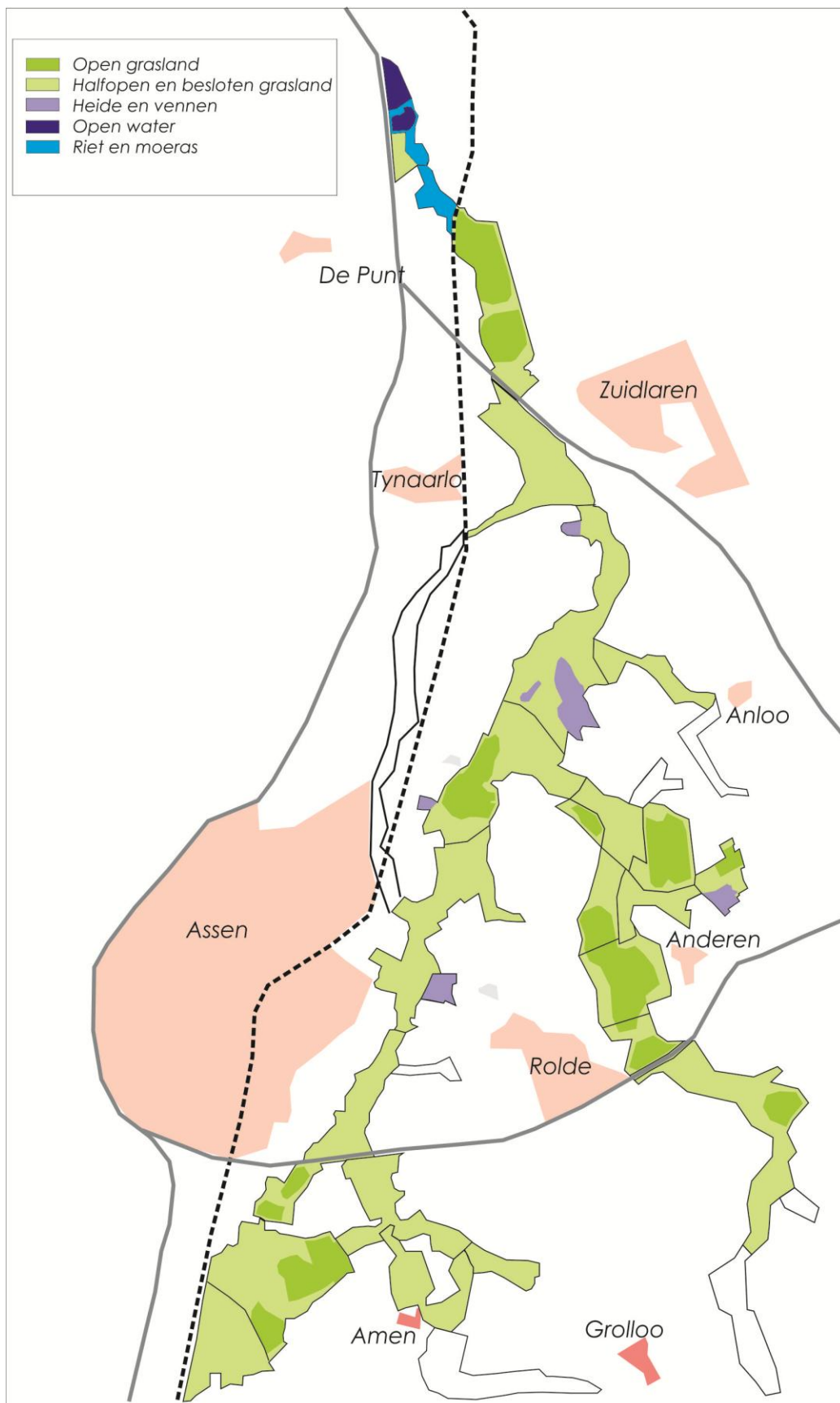

*Kleinschalig cultuurlandschap,
Taarlosche Diep (Bert Dijkstra)*

*Moeras en open water,
Glimmermade (Bert Dijkstra)*

Figuur 2. Overzicht belangrijkste biotooptypen binnen de telgebieden

3.3 Hydrologie en bodem

Het stroomdal van de Drentsche Aa bestaat uit een hoofdstroom met verschillende zijstromen die in het algemeen naar de dorpen genoemd zijn waar ze langs lopen. Alleen in de benedenloop wordt vanaf De Punt een gedeelte echt Drentsche Aa genoemd. Het bekenstelsel vervoert onder een natuurlijk verval het water van een 30.000 ha groot gebied, er wordt geen gebiedsvreemd water aangevoerd. Op veel plaatsen heeft de beek een meanderend karakter. Hierdoor kunnen oevers afkalven en aangroeien. Daar waar de delen van het beekdal zijn verkaveld is het meanderende karakter verdwenen door normalisatie van de beek. Dit geldt specifiek voor het Deurzer -, Amer- en Rolderdiep.

De bodem in de beekdal wordt hoofdzakelijk gevormd door koop- en madeveen, de flanken bestaan vooral uit moerige en zandige gronden. Door de lage ligging en het ontbreken van keileem kan dieper grondwater in de centrale delen van het beekdal uittreden in de vorm van kwelwater. Vooral in de middenloop treedt sterke diepe kwel op van basen- en ijzerrijk grondwater uit het tweede watervoerende pakket onder de potklei of slibhoudende zanden, zoals rond Oudemolen, Gasteren, Loon en Anderen en langs het Zeegserloopje. In verkaveld delen is de waterhuishouding afgestemd op landbouwfuncties en is het optreden van kwel in het maaiveld niet mogelijk. De graslanden zijn hier dan ook aanmerkelijk droger en is zelfs hier en daar akkerbouw mogelijk. Behalve kwel is overstroming met beekwater een belangrijke hydrologische factor, zoals periodiek bij Deurze en Schipborg. In de benedenloop is/was jaarlijkse inundatie door beekwater de belangrijkste hydrologische component. Kwel is van minder belang. Door cultuurtechnische verbeterwerkzaamheden in het verleden is de invloed daarvan verminderd (Grootjans 1985). Plaatselijk is verdroging opgetreden. Grondwaterwinning ten behoeve van de drinkwatervoorziening waardoor het basenrijke kwelwater werd vervangen door zuur regenwater heeft verzuring tot gevolg gehad.

Hydrologische herstel

Vanaf eind jaren '90 van de vorige eeuw zijn hydrologische herstelmaatregelen uitgevoerd die gericht zijn op het herstellen van natuurlijke grond- en oppervlaktewaterstromen. Het gaat hierbij om het dempen en het ondieper maken van sloten. Deze maatregelen zijn uitgevoerd ten behoeve van de ontwikkeling van de grondwaterafhankelijke vegetaties. Om hydrologisch herstel mogelijk te maken zijn o.a. landbouwgronden aangekocht om zo grondwaterstanden te verhogen en grondwaterstromen te herstellen. Met name in de middenlopen is gedurende de onderzoeksperiode (2002-2011) geïnvesteerd in hydrologisch herstel (figuur 3). De maatregelen hebben er toe geleid dat het daar aanzienlijk natter is geworden. De grondwaterstand is verhoogd en uittreden van kwelwater in het maaiveld is weer mogelijk geworden. Lokaal zijn hier ondiepe plassen en waterhoudende slenken met slikkige oevers ontstaan. Bij wijze van proef zijn in het Gasterensche Diep takken en bomen aangebracht om de beekbodem te verhogen. Dit met als doel de drainerende werking van de beek te verminderen.

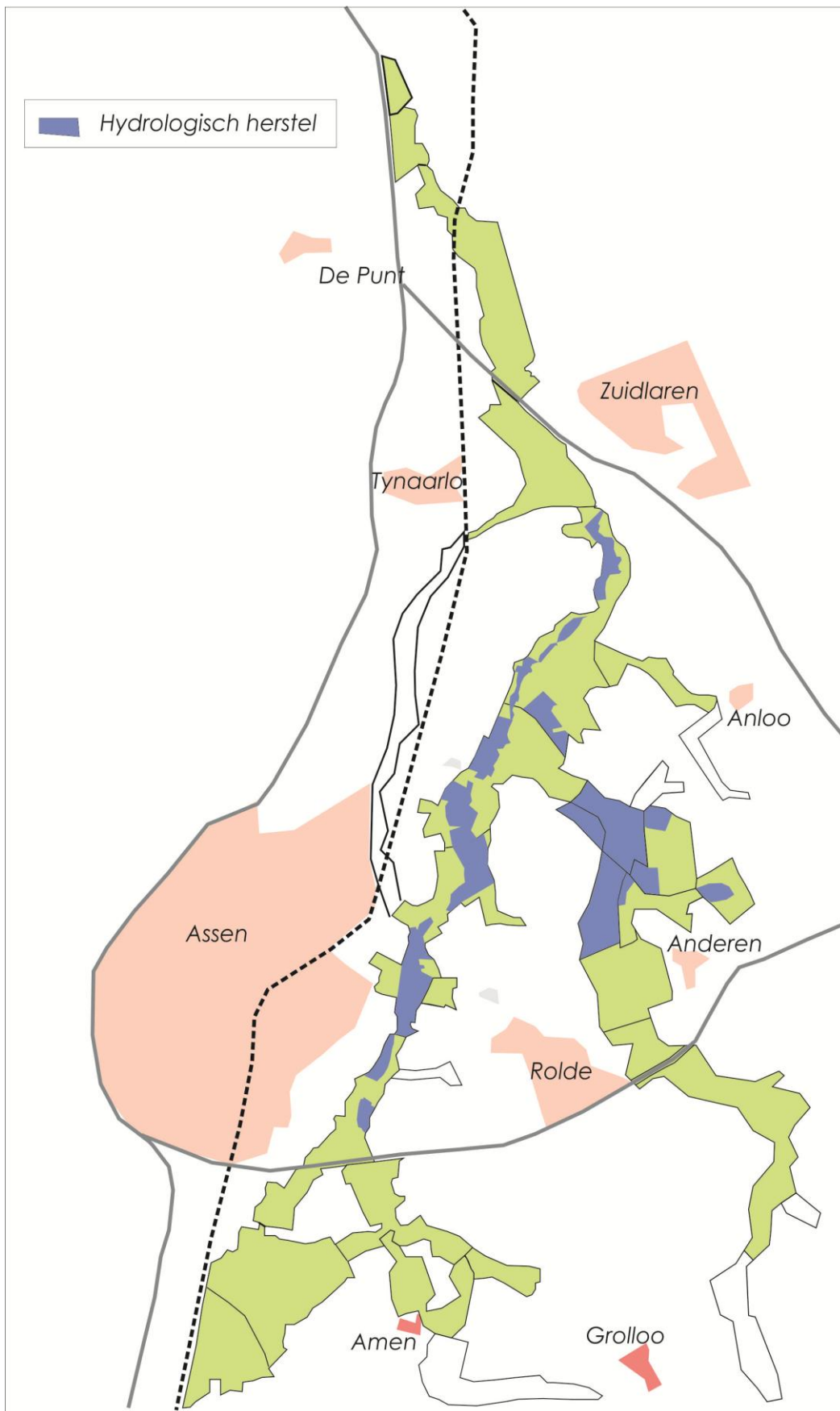

Sterke kweldruk als gevolg van hydrologische maatregelen, Binnenveld van Taarlo april 2011 (Bert Dijkstra)

Ondiepe plassen in schaalgraslanden na hydrologisch herstel, Binnenveld van Taarlo april 2011 (Bert Dijkstra)

Figuur 3. Overzicht hydrologische ingrepen in de periode 2002-2011

3.4 Vegetaties en beheer

Graslanden

Het beheer in het Drentsche Aa gebied is hoofdzakelijk gericht op het ontwikkelen van grondwaterafhankelijke vegetaties met hoge botanische waarden. Als historische referentie worden de bloemrijke hooilanden en schraallanden gebruikt die het gebied vroeger (rond 1900) rijk was. Door intensivering van het gebruik, gepaard gaande met ontwatering en hogere mestgift, is hiervan in de vorige eeuw een aanzienlijk deel verdwenen. Door middel van verschrallingbeheer probeert Staatsbosbeheer direct na verwerving van landbouwgronden de productiviteit van de graslanden te verlagen en botanisch interessanter te maken. Het maaien en afvoeren van het gewas is hierbij een belangrijke beheermaatregel. Hierbij worden op dit moment met name natuurdoelen nagestreefd zoals dotterbloemhooiland, bloemrijk grasland, nat en droogschraalland (bijlage 1). Momenteel wordt dit aangevuld met een ontwikkeling waarbij ook wordt ingezet op veenvormende vegetaties in gebieden met een sterke kweldruk.

De ontwikkelstadia van de vegetaties variëren sterk, en dat heeft alles te maken met de verschrallingsduur, verschrallingmethode en abiotische factoren als grondwaterinvloeden, voedselrijkdom en pH van de bodem. Percelen in de beekdalen met veel kwel die al in lengte van jaren worden verschraald hebben zich ontwikkeld tot dotterbloemhooilanden en kleine zeggenvegetaties. In de middenlopen en een aantal bovenloopjes komen deze laagproductieve vegetatietypen op grotere schaal voor. De tegenhanger van deze type vegetaties is voornamelijk bovenstrooms te vinden: de hoogproductieve en soortenarme productiegraslanden. Deze zijn te vinden in de zwaar bemeste en ontwaterde percelen in de verkavelde gebieden langs het Deurzerdiep en het Nijlanderbroek. Het areaal van dit vegetatietype is de afgelopen jaren afgenomen door verwerving van gronden door SBB. Percelen die uit productie zijn genomen en verschraald worden, veranderen langzaam in bloemrijke hooilanden, althans bij stabielere grondwaterstanden. Voorbeelden hiervan zijn te vinden bij Taarlo. Ook niet al te intensief agrarisch beheer, waar bemesting met ruige mest plaatsvindt, kan kruidenrijke percelen opleveren zoals in de Koelandsen bij Anderen. Daar waar de hydrologie niet op orde is en of wordt gekozen voor beweiding kan dominantie optreden van pitrus (bijvoorbeeld de omgeving Geelbroek, Deurzerdiep, De Heest, Zwijnmaden). Vermoed wordt dat Pitrus tot kieming komt op voormalig bemeste landbouwgronden met een geringe zuurbuffercapaciteit wanneer bemesting (inclusief bekalking) wordt gestopt, bodembeschadiging optreedt, vernatting plaatsvindt en de fosfaatbeschikbaarheid toeneemt. Met name door beweiding zou Pitrus tot dominantie komen (Kemmers *et al* 2008). Naast het beheer van maaien en afvoeren is op een aantal locaties de bouwvoor verwijderd om het verschrallingproces te versnellen. Deze maatregel wordt onder meer toegepast om heischrale vegetatie of heide te ontwikkelen. Voorbeelden hiervan zijn te vinden op de flank van het Gasterensche Diep, het Rolderdiep (Osbroeken), het Eexterveld en De Heest. Naast schrale vegetaties zijn hier ook vrij omvangrijke complexen met pitrus ontstaan.

Als gevolg van wijzigingen in beheer en inrichting is het karakter van de graslanden aan het veranderen (tabel 3). Werden in 2002 veel graslanden vanaf half juni gemaaid, de laatste jaren is de maaidatum opgeschoven naar augustus/september of soms nog later, tot in november aan toe. Het gevolg hiervan is dat in het voorjaar kortere vegetaties dan voorheen te vinden zijn. Daar staat tegenover dat steeds meer graslanden niet of alleen periodiek worden gemaaid. Dit heeft te maken met de keuze om een meer insectenvriendelijk beheer te voeren, waarbij 10% van het oppervlak in een bepaald jaar niet gemaaid wordt (gefaseerd maaibeheer). Ook zijn er gebiedsdelen waar het na

het uitvoeren van hydrologische maatregelen zo nat is geworden dat zelfs maaien met aangepast materiaal niet meer mogelijk is (Gasterensche Diep). Het niet of onregelmatig maaien heeft tot gevolg dat de vegetaties ruiger worden en langs de percelen opslag van wilg, els en riet ontstaat. Lokaal treedt bosontwikkeling op en ontstaan veenvormende vegetaties. Al met al krijgen de graslanden steeds meer het een moerasachtig karakter. Het stopzetten van slootonderhoud heeft er toe geleid dat langs sloot- en perceelsranden struwelen tot ontwikkeling zijn gekomen van braam, wilg en els. Hierbij zijn braamstruwelen vooral te vinden op de flanken en wilgenstruwelen in de meer centrale delen van het beekdal.

Tabel 3. Samenvattende tabel effecten van beheer en inrichting op vegetatie in de beekdalgraslanden

Beheer- en inrichtingsmaatregelen	Effect op vegetatie en landschap
<u>Hydrologisch herstel</u>	
Dempen van sloten	-Toename natte grondwaterafhankelijk vegetaties -Toename ondiepe waterplassen
Extensivering en stoppen slootbeheer	-Vorming van Wilgenen Elzenstruweel in beekdal -Vorming van Braamstruweel op flanken -Toename rietkragen
<u>Vegetatiebeheer</u>	
Verschralingsbeheer	-Groeidend areaal dotterbloemgrasland, schraallanden en vochtig hooiland en faunarijk grasland
Latere maaidatum	-Groeidend areaal korte vegetaties in het voorjaar
Stoppen maaien	-Veruiging vegetatie en vorming van opslag -Veevorming
Beweiding	-Op veengronden dominantie van pitrus -Op zandgronden boom- en braamopslag, kruiden- en faunarijk grasland
<u>Verwerven van gronden</u>	-Minder hoogproductieve grasweiden, toename kruiden- en faunarijk grasland -Krimp areaal akkerland -Hogere grondwaterstanden

*Vochtig hooiland met rietopslag
(Bert Dijkstra)*

*Vernat en gemaaid nat
schraalland met korte vegetatie in
het voorjaar
(Bert Dijkstra)*

*Veruigd en ongemaaid
schraalgrasland. Dezelfde locatie
als bovenstaande locatie een jaar
later (Bert Dijkstra)*

Heide en vennen

Het inventarisatiegebied kent vijf kleine heideterreinen: Kampsheide, de Gasterense Duinen, delen van het Eexterveld, Taarlosche Veentje, Kienveen en Zeegser Duinen. In deze komen zowel vochtige als droge heidevegetaties voor. Kampsheide, Zeegser Duinen en het Taarlosche Veentje zijn vrij besloten door de aanwezige jeneverbesstruwelen. Bij Kampsheide is sprake van een fraai jeneverbestruweel. De Gasterensche Duinen en het Eexterveld zijn meer open. In de Gasterensche Duinen, Mooi Zeegje en het Taarlosche veentje zijn 1 of meerdere vennen te vinden. Zeegser Duinen en de Gasterensche Duinen zijn als voormalige stuifzanden rijk aan reliëf.

Moeras en Open water

De oppervlakte open water en moeras is vrij beperkt. Bij Eleveld vormt een voormalige zandwinning een diepe waterplas met daaromheen een zoom van riet en bosaanplant. In de benedenloop wisselen bij de Punt open water, broekbossen en rietmoerassen zich af. Bij de Punt bevinden zich grotere ondiepe waterplassen met kleine (schier)eilandjes. Dit gebied is ingericht in kader van natuurontwikkeling.

Afkalvende beekoever in de Westergaun, een broedplaats voor Oeverzwaluwen (yzaak de Vries)

4. Resultaten

4.1. Ontwikkelingen in hoofdlijnen

Winaars

Tot de winaars worden gerekend de soorten die een matige tot sterke toename laten zien. Een sterke toename (>5% per jaar) is vastgesteld bij Holenduif, Bonte vliegenvanger, Boomklever, Grote Bonte specht, Kleine Bonte specht, Boompieper, Roodborsttapuit, Grasmus, Grauwe klauwier, Putter, Sprinkhaanzanger, Rietzanger en Kleine karekiet (Bijlage 2). Het gaat hierbij vooral om soorten waarbij opgaande landschapselementen, bos, struwelen of riet onderdeel uitmaken van de biotoop. Dit geldt ook voor een deel van de soorten waar een matige toename (toename, maar <5% per jaar) is vastgesteld, namelijk Grote lijster, Spotvogel, Boomkruiper, Groenling, Geelgors en Rietgors. Van de meer aan graslanden gebonden soorten vertonen alleen de Veldleeuwerik, Graspieper, Gele kwikstaart een matige toename.

Verliezers

Onder de categorie verliezers vallen vooral de klassieke weidevogels. Sterk afgenomen (>5% per jaar) zijn Grutto en Scholekster, terwijl Wulp en Tureluur een matige afname (afname, maar <5% per jaar) laten zien. Als bewoner van de oudere landschapselementen en loofbos laat de Wielewaal een matige afname zien. Hetzelfde beeld is te zien bij de aan naaldhout verbonden Zwarte mees, alhoewel de omvang van de populatie bij de start van de inventarisatie als minimaal is te beschouwen.

4.2 Ontwikkelingen op biotoopniveau

Het Drentsche Aa- gebied is alles behalve een homogeen gebied. De grote variatie in grondwaterstanden, bodemtypen en beheer resulteren in een grote diversiteit in landschap- en vegetatietypen. Grote eenheden met eenduidige biotopen komen in de praktijk niet veel voor. Zo wisselen op complexen met houtwallen, struwelen, kleine wateren, graslanden en riet elkaar op korte afstand af en lopen deels in elkaar over. Een deel van de verschillende vegetatietypen en – structuren is sterk aan veranderingen onderhevig, dit heeft z'n weerslag op de vogelbevolking. Aan de hand van soortgroepen (Tabel 4, Sierdsema 1995), waarbij vogelsoorten een indicatie geven van de kwaliteit van een biotoop kunnen in hoofdlijnen de ontwikkelingen worden geschetst.

Boompieper (@ Klaas van Haeringen)

Tabel 4. Biotopen en bijbehorende vogelgroepen

Biotoop	Vogelgroep	Soorten
Open water	Slobeend-groep	Grauwe gans, Krakeend, Zomertaling, Slobeend, Tafeleend, Visdief, IJsvogel
	Kuifeend-groep	Fuut, Knobbelzwaan, Canadese gans, Brandgans, Nijlgans, Bergeend, Kuifeend, Meerkoet
Beken	IJsvogel-groep	IJsvogel, Oeverzwaluw
Rietvegetaties	Rietzanger-groep	Waterral, Bruine kiekendief, Rietzanger, Rietgors
	Rietgorsgroep	Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Rietgors, Paapje
Grazige en zeggenvegetaties	Fazant-groep	Patrijs, Fazant, Watersnip, Wulp, Graspieper, Paapje
	Zomertaling-groep	Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Watersnip, Gele kwikstaart
	Grutto-groep	Krakeend, Kwartelkoning, Grutto, Tureluur, Paapje
	Veldleeuwerikgroep	Patrijs, Kwartel, Scholekster, Kievit, Wulp, Veldleeuwerik, Graspieper
	Porseleinhoen-groep	Porseleinhoen, Kwartelkoning, Watersnip, Waterhoen
Struwelen en opslag	Grasmusgroep	Heggenus, Nachtegaal, Roodborsttapuit, Bosrietzanger, Spotvogel, Braamsluiper, Grasmus, Grauwe klauwier
Kleinschalig cultuurlandschap	Geelgorsgroep	Groene specht, Boomleeuwerik, Boompieper, Gekraagde roodstaart, Geelgors

Open water

Open water van enige omvang is te vinden bij de Glimmer- en Ydermade. De hier in het kader van natuurontwikkeling ontwikkelde plassen herbergen de hoogste dichtheden van soorten uit de Slobeend- en Kuifeend-groep. Het gaat hierbij om soorten als Knobbelzwaan, Grauwe gans, Nijlgans, Brandgans, Canadese gans, Slobeend, Zomertaling, Krakeend en Meerkoet. De aantallen van deze soorten zijn na de inrichting van dit gebied sterk toegenomen. Buiten dit gebied komen, met uitzondering van de Brandgans, alle overige genoemde soorten op bescheiden schaal voor in de kleinere wateren zoals zandwinningen, vennen, ondiepe plassen in graslanden en gekanaliseerde beken. Vooral de Grauwe gans lijkt zijn domein uit te breiden naar bovenstreams gebied. Het vernatten van graslanden, waardoor ondiepe plassen ontstaan, lijkt deze soort hierbij in de kaart te spelen. Vogels als Visdief en Fuut, die het van grotere en visrijke wateren moeten, hebben komen zeer lokaal voor in stabiele lage aantallen. Ook hier speelt het waterrijke gebied bij Glimmen en Ydermade een belangrijke rol. De Fuut heeft daarbuiten een beperkte verspreiding in enkele voormalige zandplassen en het gekanaliseerde deel van het Deurzerdiep.

Beken

Specifieke soorten die een binding hebben met beken zijn de IJsvogel en Oeverzwaluw. Beide soorten maken gebruik van steilwanden die door erosie van beken ontstaan. Natuurlijke dynamiek van de beek speelt hierbij een belangrijke rol. Zowel de IJsvogel als de Oeverzwaluw zijn zeer schaarse en onregelmatige broedvogels, waarvoor beekherstel nog niet geleid heeft tot populatiegroei. Voor de Oeverzwaluw geldt waarschijnlijk dat de dynamiek van de beek te beperkt is om jaarlijks steilwanden met ruime afmetingen te laten ontstaan. De enige geschikte plek in het gebied is langs het Schipborgerdiep in het deelgebied Zwijnmaden. IJsvogels nemen met kleinere wanden genoeg die volop langs de niet genormaliseerde beken te vinden zijn. Toch heeft dit niet geleid tot de ontwikkeling van een stabiele populatie. Influx vanuit andere gebieden zijn sturend voor de situatie in het stroomgebied. De Grote gele kwikstaart, ook een soort uit de IJsvogelgroep heeft zich toch op heden nog niet als broedvogel gevestigd, ondanks het feit dat deze soort in

Drenthe in opmars is.

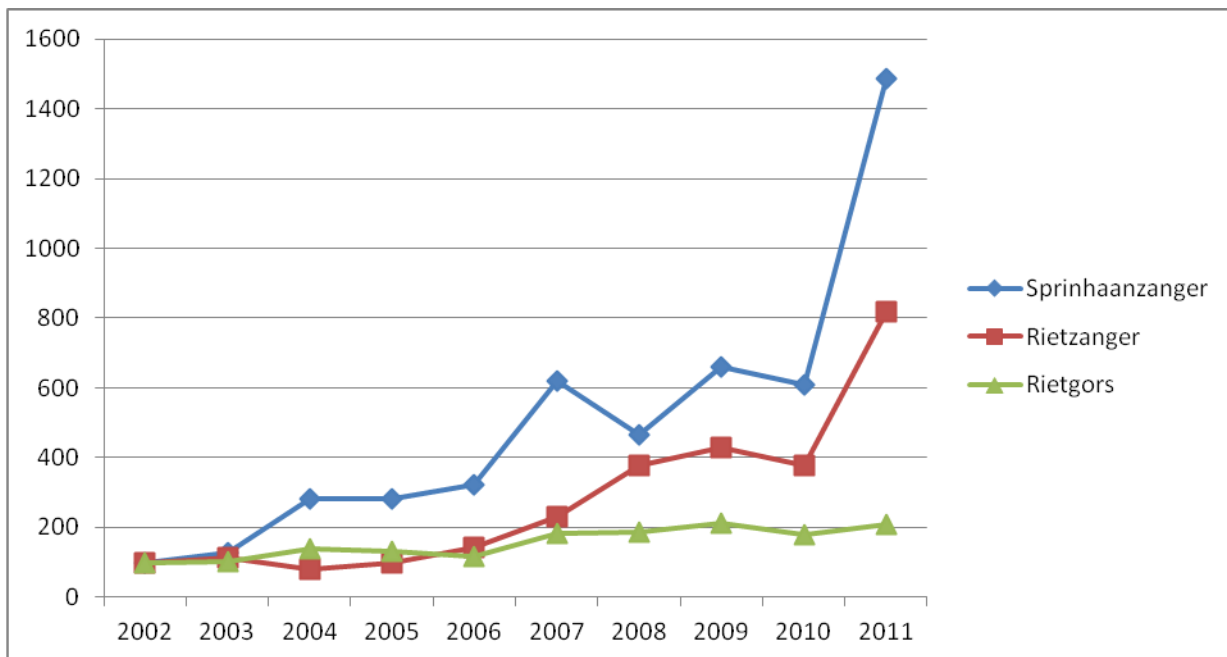
Rietvegetaties

Rietvegetaties hebben zich in de loop der jaren geleidelijk aan uitgebreid. Op de eerste plaats hebben zich rondom de wateren in de Glimmer- en Ydermade rietkragen ontwikkeld (verlanding). Het gaat hierbij voornamelijk om overjarig riet. In de beekdalgraslanden komen steeds meer rietkragen voor langs percelen, maar in sommige delen ook in de percelen. Het gaat hierbij veelal om overjarig riet, in combinatie met opslag van wil en els. De uitbreiding van riet is zeer duidelijk zichtbaar door een significante toename van vooral soorten uit de Rietzanger- en Rietgorsgroep: Blauwborst, Rietzanger, Rietgors en Sprinkhaanzanger (figuur 4). Met name de Rietzanger, waarvan aanvankelijk de kern van de verspreiding in rietvelden rondom de plassen in de Glimmer- en Ydermade lag, heeft zich duidelijk bovenstrooms weten uit te breiden. Overigens wordt de positieve ontwikkeling bij de Blauwborst, Rietgors en Sprinkhaanzanger ook mede aangewakkerd door een toename van ruigere percelen met pitrus en opslag in beweidingsgebieden. De Waterral duikt bovenstrooms steeds vaker op en heeft in de middenloop inmiddels vaste grond onder de voet. De Bruine kiekendief, die het bijna overal op het vaste land van Nederland slecht doet, heeft nog niet weten te profiteren van de rietvorming en is nog steeds een zeldzame en onregelmatige broedvogel. De sterke rietvorming langs het Gasterense Diep heeft er ieder geval wel tot een incidenteel broedgeval geleid.

Blauwborst (© Klaas van Haeringen)

Figuur 4. Ontwikkeling van enkele soorten uit de Rietzanger en Rietgorsgroep (Index, 2002 is op 100 gesteld)

Grazige- en zeggenvegetaties

Een aanzienlijk deel van het gebied bestaat uit grazige- en zeggenvegetaties. Door vegetatie successie, verschraving, vernatting, aankopen en wijzigingen in beheervormen zijn hier in de loop der jaren vrij grote veranderingen opgetreden in vegetatiesamenstelling en structuur (zie ook hoofdstuk 3.2.). Soorten uit de Porseleinhoengroep (Porseleinhoen, Kwartelkoning en Watersnip), die te vinden zijn in natte lage vegetaties met voornamelijk zeggen/gemaaid riet met ondiep water, lijken het relatief goed te doen in vergelijking met de landelijke trend. Met name Watersnip en Porseleinhoen reageren positief op vernattingsprojecten.

De ontwikkeling van natte ruigten, door vernatting en extensiveren van beheer na aankoop, lijkt soorten uit de Fazantgroep in de kaart te spelen. Soorten uit deze groep zijn Fazant, Watersnip en Graspieper.

Het vernatten heeft met name lokaal in de middenlopen geleid tot ontwikkeling van vochtige tot drassige, structuurrijke grazige vegetaties met plaatselijk open water. Slechts enkele soorten uit de Zomertalinggroep (figuur 5) en Gruttogroep lijken hiervan te profiteren, namelijk Graspieper, Gele kwikstaart, Watersnip en Tureluur (tijdelijk). Overige kenmerkende soorten uit deze groep als Slobeend, Zomertaling, Krakeend, Wintertaling en Grutto lijken (nog) niet te reageren op het uitbreiden van het areaal vochtige en drassige graslanden. Mogelijk spelen bij de Grutto zaken als afname van bodemfauna (verschraving), afname van openheid van het landschap, predatie en vergrijzing van de populatie een te dominante rol om tot herstel te komen. De ontstane ondiepe waterplassen zijn mogelijk te klein of raken al snel begroeid, waardoor ze voor de eenden uit deze groep niet aantrekkelijk genoeg zijn.

Ook de soorten uit de Veldleeuwerikgroep, indicatief voor natte tot droge vegetaties, lijken slechts ten dele te profiteren van vernatting en extensivering (figuur 6). Alleen Veldleeuwerik, Graspieper en Kievit doen het ten opzichte van de landelijk trend goed, de eerste twee soorten nemen significant toe. Met name het later maaien en vergraven van bodems levert korte vegetaties op in het voorjaar waarvan met name de Veldleeuwerik en Kievit lijken te profiteren. Soorten als Wulp, Scholekster en Patrijs doen het ronduit slecht of laten geen herstel zien. Voor de eerste twee genoemde soorten spelen mogelijk factoren als gebrek aan bodemfauna, predatie en recreatieve verstoring een rol.

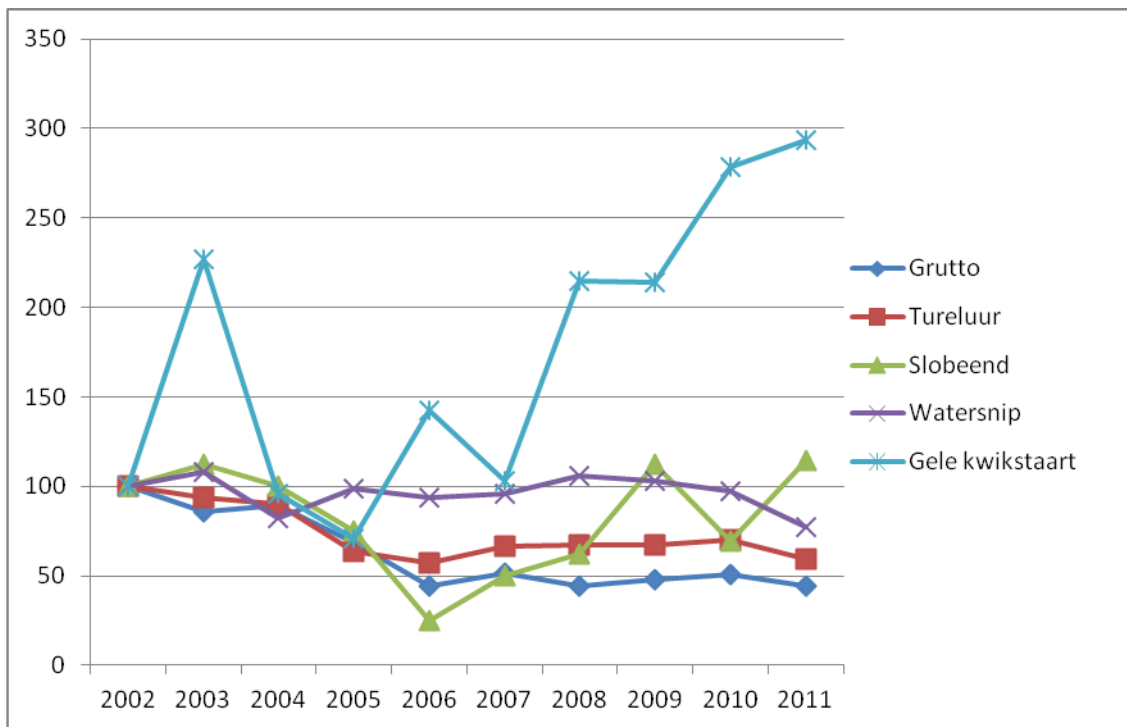
Struwelen en opslag

Vrijwel alle soorten uit de Grasmus-groep, indicatief voor struwelen, opslag en zeer jong bos en bosranden met struiken, doen het goed. Dit heeft alles te maken met het “verbossen” van gebiedsdelen en perceelsranden. De sterke toename van de Grauwe klauwier en Roodborsttapuit illustreert deze ontwikkeling het duidelijkst (figuur 7).

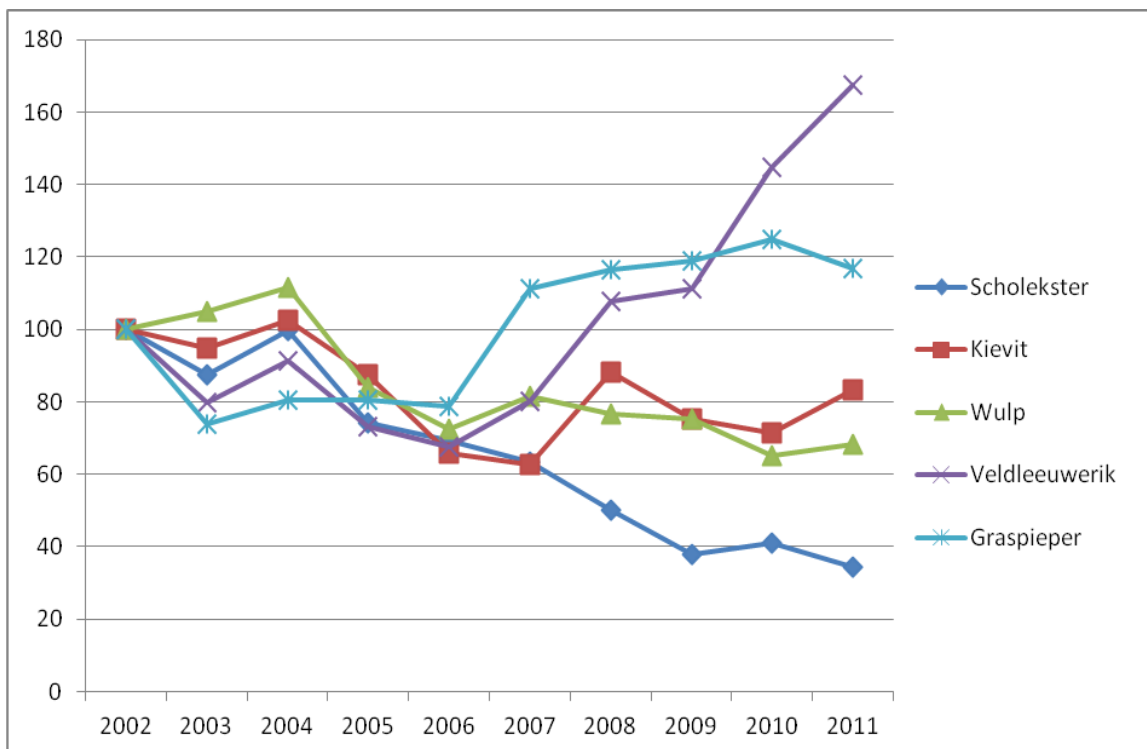
Hoog opgaande landschapselementen

Het inventarisatiegebied is doorspekt met opgaande landschapselementen als houtwallen, houtsingels, broekbosjes, hakhoutbosjes e.d. Daarnaast bevinden zich langs de randen van het beekdal bosranden van aanliggende boscomplexen. De Geelgors-groep is karakteristiek voor deze situaties. De kenmerkende soorten uit deze groep zijn Groene specht, Boompieper, Gekraagde roodstaart, Geelgors en Boomleeuwerik. Van deze soorten laten de Geelgors en Boompieper een significante toename zien, terwijl er bij de andere soorten sprake is van een stabiele of onduidelijke trend. Boompieper en Geelgors profiteren vermoedelijk van een toename van opslag in combinatie met het verschromen van de bodems.

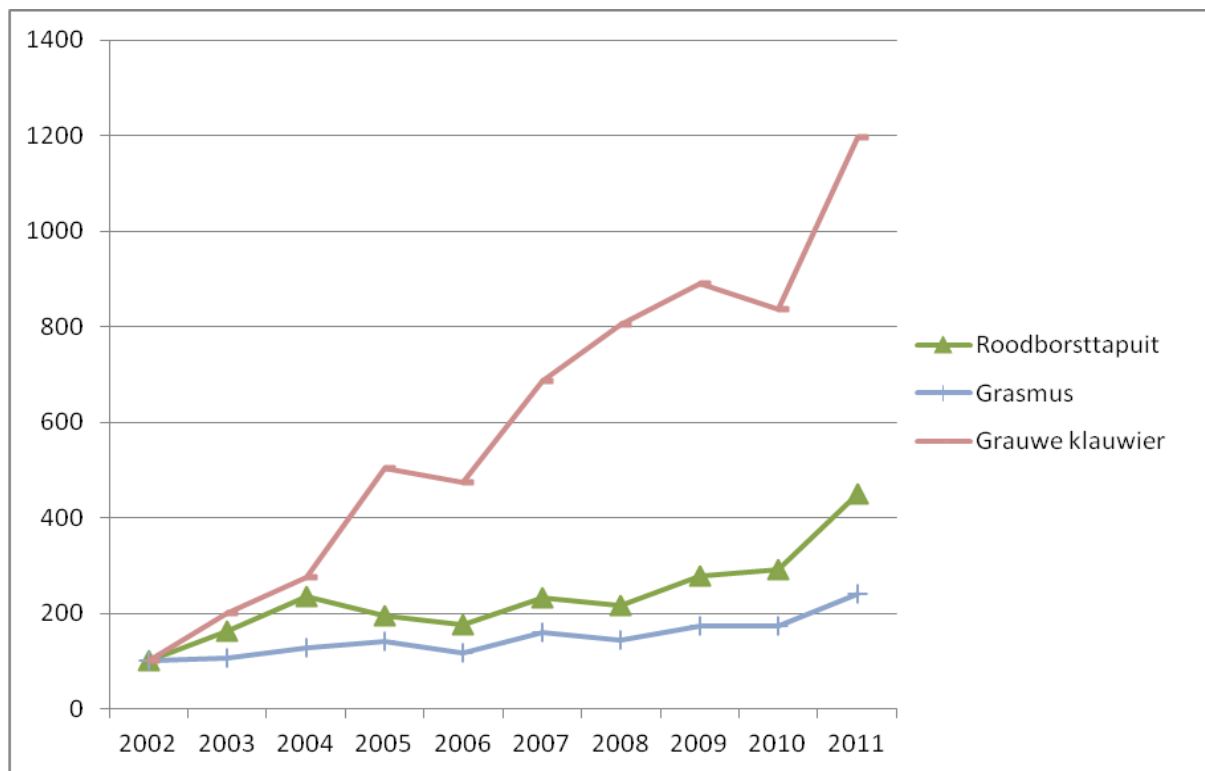
Figuur 5. Ontwikkeling van een aantal soorten uit de Grutto- en Zomertaling-groep (Index, 2002 is op 100 gesteld)

Figuur 6. Ontwikkeling van een aantal soorten uit de Veldleeuwerik-groep (Index, 2002 is op 100 gesteld)

Figuur 7. Ontwikkeling van een aantal soorten uit de Grasmus-groep (Index, 2002 is op 100 gesteld)

4.3 Rode Lijst

In totaal zijn in de periode 2002-2011 87 broedvogels kwantitatief geïnventariseerd. Hiervan staan er 34 van op de Rode Lijst (Van Beusekom *et al* 2005). De Rode Lijst-soorten die zijn aangetroffen behoren tot de categorie bedreigd, kwetsbaar en gevoelig.

Soorten die op de Rode Lijst als *bedreigd* genoemd zijn betreft soorten die landelijk sterk zijn afgenomen en zeldzaam tot zeer zeldzaam zijn en soorten die zeer sterk zijn afgenomen en zeldzaam zijn. Uit deze categorie zijn vijf soorten (Watersnip, Engelse gele kwikstaart, Tapuit, Paapje en Grauwe Klauwier) in het telgebied aangetroffen.

Tot de categorie *kwetsbaar* op de Rode Lijst behoren soorten die landelijk matig zijn afgenomen en vrij tot zeer zeldzaam zijn en soorten die sterk tot zeer sterk zijn afgenomen en vrij zeldzaam zijn. Uit deze categorie zijn zestien soorten aangetroffen in het gebied: Wintertaling, Zomertaling, Slobeend, Boomvalk, Patrijs, Porseleinhoen, Kwartelkoning, Visdief, Zomertortel, Koekoek, Kerkuil, Steenuil, Ransuil, Nachtzwaluw, Groene specht en Wielewaal.

Soorten van de categorie *gevoelig* zijn landelijk stabiel of toegenomen en zeer zeldzaam óf sterk tot zeer sterk zijn afgenomen en algemeen. Voor de Drentsche Aa gaat het om dertien soorten: Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Boerenwaluw, Huiswaluw, Graspieper, Gele kwikstaart, Spotvogel, Grauwe vliegenvanger, Matkop, Huismus, Ringmus en Kneu. Vrijwel al deze soorten maken onderdeel uit van een groep die gebonden is aan agrarisch cultuurlandschap

Van 10 Rode Lijstsoorten is een statistisch betrouwbare trend berekend. Hieruit blijkt dat de Watersnip en Kneu stabiel zijn. Tureluur, Grutto en Wielewaal laten een matige tot sterke afname zien, terwijl Veldleeuwerik, Graspieper, Gele kwikstaart, Spotvogel en Grauwe klauwier een matige tot sterke toename laten zien.

4.4 Natura 2000

Het Drentsche Aa-gebied vormt één van de Natura 2000-gebieden in Nederland. Het Europese ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip “instandhouding” wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten. Instandhoudingdoelstellingen zijn met name gericht op habitattypen. Ten aanzien van de avifauna bestaan in het Drentsche Aa-gebied specifieke instandhoudingsdoelstellingen (complementaire doelstellingen) voor de Watersnip, Paapje en Grauwe klauwier. In tabel 5 staan de doelen met bijbehorende toelichting uit Ontwerpbesluit Drentsche Aa-gebied.

Tabel 5. Doelen ten aanzien van Watersnip, Paapje en Grauwe klauwier in het kader van Natura 2000

Soort	Doel	Toelichting
Watersnip	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 100 paren.	Het gebied levert voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie. Het gebied is één van de weinige graslandgebieden in Nederland waar de soort het relatief goed doet.
Paapje	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 10 paren.	Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is als doel uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied geformuleerd. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Drenthe ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.
Grauwe klauwier	Uitbreiding omvang en/of verbetering kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 10 paren.	Gezien de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is landelijk uitbreiding van de populatie nodig. Gezien de potentie van het leefgebied kan het gebied bijdragen aan de landelijke instandhoudingdoelstelling. Het gebied kan onvoldoende draagkracht leveren voor een sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Drenthe ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie

Voor de Watersnip geldt dat in de meeste jaren wordt voldaan aan de doelstelling ten aanzien van populatieomvang, maar ligt er in sommige jaren onder. De populatie is stabiel en schommelde tussen 2002-2011 tussen de 87 en 126 broedparen. Vernatting lijkt op deelgebiedniveau positief uit te pakken. De aanpak van verdroogde deelgebieden kan dus nog wat winst opleveren. De Watersnip kan enige verruiging verdragen, maar zodra riet en opslag de overhand krijgt verdwijnt de soort. Moeras- en broekbosontwikkeling door extensivering/stopzetten van maaibeheer, kan op termijn een daling betekenen waardoor de instandhoudingdoelen in gevaar komen. Ook recreatieve ontsluiting in kerngebieden kan als een potentieel knelpunt worden aangemerkt.

Het Paapje blijft in de meeste jaren onder de ten doel gestelde 10 paar. In de periode 2002-2011 schommelde het aantal tussen de twee en 17 broedparen. Hiermee is zelfs de bijdrage aan een regionale sleutelpopulatie gering. Het huidige beheer levert een te geringe bijdrage aan structuur- en kruidenrijk grasland. Dit benodigde vegetatietype treedt vaak alleen op als tijdelijk stadium in het proces van vershraling van aan landbouw onttrokken percelen. De verwachting is dat hier bij continuering van het huidige beheer weinig verandering in zal komen. Hiermee blijft deze Natura 2000-doelstelling onder druk staan.

Voor de Grauwe klauwier pakt het gevoerde beheer zo goed uit dat de doelstelling van een populatie van minstens 10 broedpaar als sinds 2005 ruimschoots wordt gehaald. In de laatste jaren is het niveau van een kernpopulatie gehaald. Hieruit blijkt dat het ambitieniveau ten aanzien van deze soort te laag is ingeschat. Door het vernatting zijn meer gradiënten tussen droog en nat ontstaan, het gebied waar de Grauwe klauwier goed gedijt. De hierdoor optredende variatie aan grote prooidieren, in combinatie met struweelvorming zijn hierbij sturend. De verwachting is dat de Grauwe klauwier dit niveau de komende jaren kan handhaven. Bij voortgang van verbossing van het gebied en het uitgroeien van struwelen tot opgaande elementen kan de soort het in de toekomst lastiger krijgen (toename predatiekansen door o.a. Vlaamse gaai en Zwarte kraai).

Balstende Watersnip, Eexterveld 7 juni 2009 (©Bob Hogeveen)

5. Soortbeschrijvingen

Nijlgans

De Nijlgans is toegenomen in de Drentsche Aa en dat is in lijn met de landelijke sterke toename. De soort is in bijna alle telgebieden vastgesteld, maar doorgaans per telgebied niet jaarlijks en beperkt tot één à twee paar. Alleen in de omgeving van Schipborg (tot zes) en de benedenloop (Ydermade/Westerlanden tot 10 en De Punt tot zeven) komen hogere aantallen voor. De toename komt vooral voor rekening van deze laatste gebieden. In zes telgebieden zijn de laatste twee jaar geen territoria van de Nijlgans meer vastgesteld, terwijl deze soort daar eerder wel voorkwam. De Nijlgans heeft de bedenkelijke reputatie andere vogelsoorten niet in zijn omgeving te dulden. Door de telgroep zijn hiervan incidenteel verdenkingen gerapporteerd zoals het inpikken van een ooievaarsnest en het belagen van andere ganzen op het ganzeneiland (zie kader). Aanwijzingen dat door de Nijlgans andere soorten in de knel zijn gekomen zijn echter niet gevonden.

Grauwe Gans

De Grauwe gans heeft in de afgelopen jaren vaste grond onder de zwemvliezen gekregen langs de Drentsche Aa. Het favoriete broedbiotoop – natte bosjes, rietkragen en moerassen in de nabijheid van rijkere graslanden – is met name in de benedenloop voorradig. Waar de aantallen elders in Nederland al veel eerder explodeerden, trad langs de Drentsche Aa echter pas zeer recent een duidelijke toename op. Van twee paren in 2009 nam de stand via vijf paar in 2010 toe naar 14 paar in 2011. De Grauwe Gans is tot dusverre een lokale broedvogel, die in de afgelopen 10 jaar slechts in zes telgebieden is aangetroffen. Het zwaartepunt ligt tot dusverre in de benedenloop (Ydermade/Westerlanden, De Punt), maar ook elders (Taarloose Diep) lijkt de soort positief te reageren op gunstige omstandigheden. Of succes van de Grauwe Gans door kan zetten, zal – gezien de presentie van de Vos- de toekomst moeten uitwijzen.

Grote Canadese Gans

De Grote Canadese Gans vertoont landelijk een sterke toename. Het Drentsche Aa-gebied ontkomt niet aan deze ontwikkeling. Canadese ganzen komen hier inmiddels verspreid voor in ongeveer de helft van de telgebieden, met één tot twee paar per telgebied. Net als bij de Grauwe Gans zijn de aantallen het hoogste langs de benedenloop (max. zeven paar bij De Punt en max. vier paar in de Westerlanden) en bij Schipborg (max. zes). De tellers nemen meestal paren grote Canadese ganzen waar. Uit de extra informatie die over deze soort is verzameld via de zogenaamde Z-formulieren blijkt dat bij grofweg de helft van de territoria ook nesten of juvenielen zijn gezien. Op Kampsheide werd in 2010 een Canadese Gans met halsband aangetroffen. Deze bleek een jaar eerder geboren en geringd op de Wolddelen nabij Haren.

Brandgans

De Brandgans is een regelmatige broedvogel, die uitsluitend langs de benedenloop van de Drentsche Aa nabij De Punt broedt. Van een waarneming van één nest met pullen in 2002 is de stand opgelopen naar 37 paar in 2011. Deze toename kende allesbehalve een lineair verloop. Zo waren 2004 en 2005 goede jaren, met 11 en 12 paar. In de twee daaropvolgende jaren zakte de stand terug naar twee paar. In 2008 steeg het aantal paren naar 10 en liep in de jaren daarna op naar 37 paar in 2011. In 2011 bevonden zich op een klein “Ganzeneiland” (zie kader) 26 families met in totaal 98 pullen, terwijl ook 10 broedsels waren mislukt. Over de herkomst van de brandganzen is weinig bekend. Vermoed wordt dat het nakomelingen zijn van een op korte afstand gelegen populatie in het Friesche Veen.

Kolgans

De Kolgans is een onregelmatige broedvogel, met territoria in zeven van de 10 onderzochte jaren. De soort wordt lokaal gezien langs de benedenloop van de Drentsche Aa tussen Midlaren en De Punt. Nadat in 2003 een nest was opgemerkt, betroffen de zes territoria uit 2004 allemaal een lagere broedcodes. In 2007 broedde nabij De Punt een paar waarvan het eerste broedsel werd gepredeerd door een vos. Van het tweede legsel werden vier jongen groot. Ook in 2009, 2010 en 2011 waren er zekere broedgevallen (nestvondsten). Ook in 2011 werd het nest gepredeerd door een vos. Al met al is de Kolgans een schaarse soort waarvan het broedsucces zeer twijfelachtig is en de aantallen niet lijken toe te nemen.

Brandganzen met jongen, Glimmermade 2012 (Bert Dijkstra)

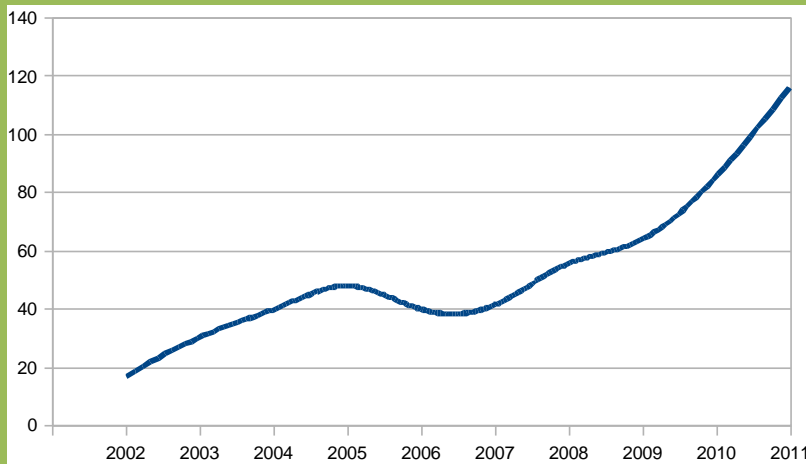

Canadese gans, linker vogel draagt halsband. Binnenveld van Taarlo 2012 (Bert Dijkstra)

Zomerganzen

De zomerganzen maken recentelijk een sterke groei door: grofweg een verzesvoudiging in 10 jaar. In onderstaande figuur wordt het totaal weergegeven van het aantal territoria van Grauwe Gans, Nijlgans, grote Canadese gans en Brandgans. De sterkste groei is geconstateerd in de benedenloop bij de Glimmen en de Punt.

Figuur 8. Totaal aantal territoria zomerganzen (Brand-, Grauwe-, Canadese- en Nijlgans)

Ganzeneiland (citaat van teller L. Bats):

“Praktisch alle ganzen langs de benedenloop, totaal ongeveer 55 paar, broeden op een smal eilandje (35 bij 7 meter), liggende in een uitloopje van de Drentsche Aa. Ze zijn gevrijwaard van de vos, maar niet van de Zwarte Kraai. Doordat de Nijlgans met een aantal broedparen aanwezig is, en zich agressief gedraagt naar de andere soorten, worden veel broedsels verstoord. Vooral de Brandgans is hier slachtoffer van. Veel eieren liggen her en der verspreid over het gebied en vallen ten prooi aan onder andere de Zwarte Kraai. Hierdoor zijn er dit jaar een aantal paren die geen jongen hadden. De explosieve groei van de Brandgans in seizoen 2011, heeft tot resultaat dat er ongeveer 150 eieren van alle aanwezige soorten door verstoring over het gebied verspreid lagen. Eigenlijk is het gebied te klein voor deze aantallen. De ganssoorten die broeden langs de boorden van het totale gebied hebben veel last van onder anderen de Vos.”

“Ganzeneiland” in de Glimmermade

Slobeend

Het biotoop van de Slobeend bestaat uit onder meer open graslanden in beekdalen (v.d Brink et al 1996) en dat zijn precies de gebieden waar deze soort in de Drentsche Aa voorkomt: In de benedenloop bij de Westerlanden, Glimmermade en De Punt. Hier broeden jaarlijks 1-11 paren. Buiten deze gebieden is er in 2005 slechts één territorium in Zwijnmaden vastgesteld. Het aantal territoria nam tot 2006 af, waarna dit in 2011 weer terug was op het oude niveau (figuur 9). Dit is opmerkelijk in vergelijking met de landelijke dalende trend (SOVON 2010). Door moerasvorming en vernatting van graslanden neemt het areaal aan geschikt habitat toe en dat komt deze soort ten goede. Vooral de dichtheid van 1,2 paar/100 ha. in de Glimmermade is opmerkelijk. Deze ligt boven het gemiddelde van <math><1/100\text{ ha}</math> in NW-Drenthe (v.d.Brink *et al.* 1996) en benadert die van de hoogvenen en natte heiden.

Figuur 9. Aantalsverloop van de Slobeend in de benedenloop van de Drentsche Aa van 2002-2011

Zomertaling

Van de Zomertaling zijn in de gehele onderzoeksperiode acht territoria vastgesteld. Daarvan bevonden zich zeven in de benedenloop (de Punt en Westerlanden) en één in de middenloop (Ossebroeken), wat wel aangeeft dat deze soort in het stroomdallandschap een voorkeur heeft voor open, moeras- en graslandgebieden met voedselrijk water. Vanaf 2008 is de soort jaarlijks aangetroffen in de benedenloop; daarvoor alleen in 2003 één territorium. De dichtheden in dit gebied variëren van 0.2-0.5/100ha. Volgens van den Brink *et al.*(1996) broedt ca. een derde deel van de Zomertalingpopulatie in beekdalen in een dichtheid van 0.1p/100ha. De benedenloop van de Drentsche Aa past in dit beeld. Vernatting in delen van de Westerlanden, waardoor er ondiepe waterplassen ontstaan, zou de kansen voor deze eend mogelijk kunnen vergroten. Volgens de Vogelbalans 2010 (SOVON 2010) valt de Zomertaling in de categorie afname, maar gezien de lage aantallen in het Drentsche Aa gebied is het moeilijk om een trend vast te stellen.

Wintertaling

In maart en april zijn in de Drentsche Aa op vennen en plassen en in de benedenloop flinke aantallen Wintertalingen aanwezig. Vanaf eind april zijn deze eenden grotendeels verdwenen naar de broedplaatsen en zijn ze in het gebied nog maar sporadisch aanwezig. Waarnemingen vanaf dat moment zijn beschouwd als aanwijzingen voor mogelijke broedgevallen. In de beschreven periode zijn er dergelijke waarnemingen uit negen telgebieden, waarvan vier in de benedenloop en vijf in de midden/bovenloop. Meestal gaat het om enkele territoria. De dichtheden zijn laag (0.1-1.3 paar/100 ha.), met een uitschieter voor telgebied De Punt (2.3 terr./100 ha.). In de periode 2004-2007 is er min of meer sprake van een stabiele populatie van twee tot vier paar (Dijkstra *et al.* 2008). Daarna stijgt dit aantal licht naar 6 territoria. Deze toename vond plaats in de benedenloop (De Punt en noordelijk deel Westerlanden). Hier zijn jaarlijks 5 territoria vastgesteld. Vernatting in dit deel van het stroomdal, waarbij ondiepe plassen ontstaan, lijkt een positieve invloed te hebben op het aantalverloop. De onderzoeksperiode is nog te kort om daar zeker van te zijn.

Patrijs

Met de Patrijs gaat het al langer niet goed. Deze Rode Lijst-soort vertoont landelijk een sterke afname. In de Drentsche Aa zijn de gemelde aantallen laag: 13 territoria in 10 jaar stelt niet veel voor. Van de vroegere dichtheden van 1-5 paar/100 ha uit de jaren '70 (Van Dijk & Van Os, 1982) of de 0,5 paar/100 ha uit de jaren '80/'90 (Van den Brink *et al.*, 1996) is weinig meer over. De veranderingen in de landbouw (perceelsvergroting, gewaskeuze, minder rommelzones en overhoekjes) laten ook hier hun sporen na. Daarnaast is het lage aantal een gevolg van het feit dat de telgebieden vooral beekdalgraslanden betreffen, en niet de door patrijzen geprefereerde akkercomplexen op de essen en veldontginningen.

Uit de telgebieden werden in zeven van de 10 jaren territoria gemeld, waarbij de aantallen varieerden tussen de één en drie. Opmerkelijk is dat de soort zijn hoogste aantallen juist in recente jaren vertoont, waarbij de omgeving van de middenloop (Deurzerdiep, Gasterensche Diep en Lonerdiep) favoriet lijkt. Dit beeld wordt bevestigd door de via Waarneming.nl beschikbare gegevens. Van de 80 waarnemingen in de Drentsche Aa in de periode 2008-2011 komt 80% van akkers uit de omgeving Loon, Balloo, en Gasteren. Conclusies over de in het Drentsche Aa-gebied aanwezige Patrijzen zijn hieruit moeilijk te trekken. Met behulp van het afspelen van geluid konden bijvoorbeeld alleen al tussen Anderen en Gasteren vijf roepende mannetjes worden opgespoord (mond. mededeling H.J Ottens). In het gebied tussen Rolde en Assen bivakkeren de laatste jaren circa zeven paren (mond. mededeling B. Dijkstra).

Patrijzen, Deurze (© Klaas van Haeringen)

Ooievaar

Sinds de Ooievaar in 2004 terugkeerde als broedvogel in het Drentsche Aa-gebied is het aantal gebruikte nestlocaties opgelopen tot meer dan 10. Deze positieve trend sluit aan bij de landelijke geregistreerde sterke toename. Binnen de telgebieden zijn tot acht nesten gemeld (2010), maar ook een aantal nesten buiten de telgebieden bleef natuurlijk niet onopgemerkt. Regelmatig bezette nestlocaties zijn: Glimmen/De Punt, Westerlanden, Schipborg, Taarlo, Deurze, Balloo, Geelbroek, en Anderen. De bewoonde nesten bevinden zich allemaal op door mensen gebouwde objecten. Alle succesvolle nesten bevinden zich op paalnesten. Het nest dat Ooievaars in 2010 zelf bouwden in een els langs het Deurzerdiep werd niet in gebruik genomen en later benut door een paartje Nijlganzen. In 2010 probeerde een paar nabij Geelbroek een nest te bouwen op het portaal boven de spoorlijn Assen-Beilen. Dit nest werd waarschijnlijk door Prorail weggehaald.

Uit gegevens van Ooievaar-werkgroep STORK (Miske et al, 2012) blijkt dat uit ongeveer 80% van de bezette nesten één of meer jongen uitvliegen. Uit door STORK verzamelde ringgegevens blijkt dat de in de Drentsche Aa broedende ooievaars een diverse herkomst hebben, met het zwaartepunt in het noorden van ons land. De vogels hebben geboorteplaatsen als Eernewoude, Veeningen, Balkbrug, Leeuwarden, Koekange, 's Heerenbroek en Broekhuizen. Nesten kunnen jaren achtereenvolgend door dezelfde individuen worden bezet. De nesten in Glimmen en Deurze werden bijvoorbeeld zeker drie tot vier jaar achter elkaar door dezelfde vogels gebruikt.

Bruine Kiekendief

De landelijke achteruitgang (Boele et al, 2012) van de Bruine Kiekendief lijkt zich ook te voltrekken in het beekdal van de Drentsche Aa. Was deze soort tot en met 2006 jaarlijks met één tot twee paren in het gebied aanwezig, in de jaren daarna is deze fraaie roofvogel enkel nog incidenteel

(2009) waargenomen. Alle territoria zijn vastgesteld in rietvelden en zeggenmoerassen in de benedenloop van het gebied (Ydermade, Glimmermade en De Punt). In de meeste jaren werd baltsgedrag en nestbouw vastgesteld en in een enkel geval ook voedseltransport. Jonge vogels werden in De Punt waargenomen in 2005. Waarnemingen in andere gebieden als Eexterveld en Gasterse Duinen (Van Dijk *et al*, 1982; Van den Brink *et al*, 1996; Yzaäk de Vries, persoonlijke waarnemingen) zijn in de onderzoeksperiode niet meer gedaan.

Boomvalk

De Boomvalk is een onregelmatige broedvogel in de Drentsche Aa. In totaal zijn er in de periode 2002-2011 slechts zes territoria vastgesteld. De inschatting is dat het beeld niet geheel compleet is, omdat 'gewone' broedvogelkartering ontoereikend is om Boomvalken te vinden. De lage dichtheid en de zwijgzaamheid van broedende vogels vragen meer velduren om echt alle territoria in beeld te brengen. De tijden zijn voorbij dat een Boomvalk luidruchtig zijn aanwezigheid kenbaar maakte (Bijlsma 2011). Zekere broedgevallen zijn vastgesteld in 2002 (Zwijnmaden). In een boomwal zat in een Zwarte Els een nest, waarin minimaal één jong is grootgebracht. In 2009 was net ten zuiden van het telgebied Amerdiepje een paartje Boomvalken eveneens succesvol in het groot brengen van één jonge vogel (waarneming Bert Dijkstra). De overige territoria liggen verspreid over het gebied, zonder dat hier met zekerheid broedgevallen vastgesteld konden worden: Lageveld (2002), Schipborg (2005 en 2006) en Geelbroek (2009). Dit sluit aan bij eerdere onderzoeksresultaten uit 1996 (Van den Brink *et al*, 1996), waarbij eveneens lokaal maximaal één tot twee territoria in het gebied vastgesteld zijn. Omdat ook in de gehele provincie Drenthe de laatste jaren weinig broedgevallen vastgesteld worden (Bijlsma 2011) is de verwachting dat de Boomvalk lokaal in het beekdallandschap onregelmatig tot incidenteel aanwezig is.

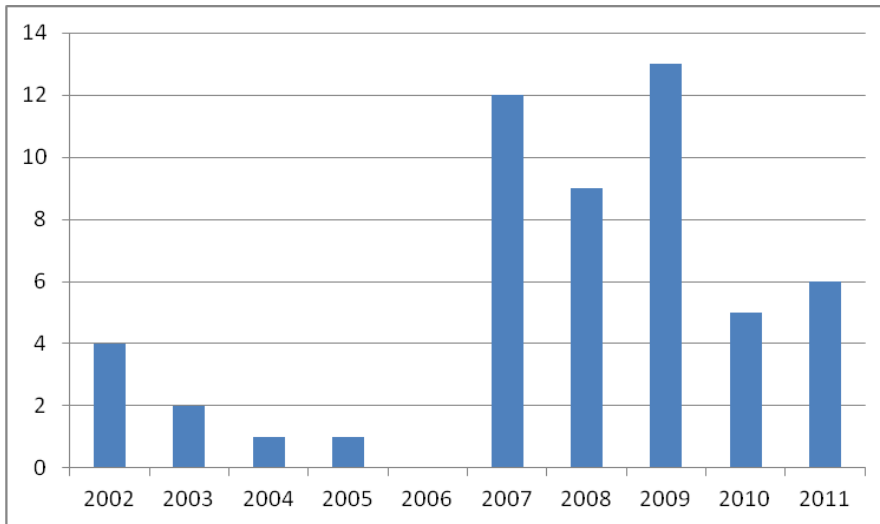
Porseleinhoen

Het Porseleinhoen is vanaf 2003 jaarlijks waargenomen. In 2009 werd het maximale aantal van vier territoria vastgesteld. In tegenstelling tot de landelijke trend (matige tot sterke afname) handhaaft het Porseleinhoen zich in het beekdallandschap en neemt zelf matig toe. Het Porseleinhoen blijkt een voorkeur te hebben voor relatief grootschalige, lage, jonge moerasvegetaties en grazige vegetaties, die permanent of periodiek in ondiep water staan. Het Porseleinhoen toont een binding aan gebieden met zeer dynamische milieus. Op locaties waar zowel waterpeil als begroeiingshoogte in de loop van het jaar sterk veranderen vestigt, vroeg of laat in het seizoen, de soort zich op het moment waarin de omstandigheden gunstig zijn (Hut 2003). Lokale vernatting heeft voor de benodigde dynamiek gezorgd en het is daarom niet toevallig dat het Porseleinhoen zich vestigde na hydrologische herstelmaatregelen in de gebieden bij Oudemolen, Taarlo en Deurze. Opvallend is de waarneming in 2007 in de Burgvallen. De ruige vegetatie met hoog gras en pitrus was hier veel minder nat en drassig dan op alle andere locaties waar deze soort is waargenomen.

Kwartelkoning

De Kwartelkoning is een soort die elk jaar even verrassend als grillig aanwezig is in de Drentsche Aa. In lijn met de landelijke influx van de Kwartelkoning laat deze invasiegast zich ook in het beekdal meer of minder horen. Wel is er duidelijk sprake van toenemende aantallen Kwartelkoningen, waardoor de Drentsche Aa landelijk ook steeds belangrijker wordt. Door deze ontwikkeling kan de Drentsche Aa als een van de kernlocaties van de Kwartelkoning in Nederland worden aangemerkt. (Schoppers & Koffijberg 2011) De Kwartelkoning is in alle jaren waargenomen met uitzondering van 2006. Dat jaar was landelijk het derde jaar op rij met weinig waarnemingen. Datzelfde beeld was er in heel West-Europa te zien (Schoppers & Koffijberg 2007). Gezien de twee meldingen langs het

Rolderdiep (www.waarneming.nl) is het niet uitgesloten dat deze soort het in 2006 niet helemaal heeft laten afweten en dat er mogelijk toch nog enkele broedgevallen zijn geweest.

Figuur 10. Aantalverloop van de Kwartelkoning in de periode 2002-2011

De beste plekken om de Kwartelkoning te treffen, zijn de omgeving van Geelbroek, het beekdal tussen Deurze en Oudemolen, het Rolderdiep en de Westerlanden. Buiten deze kernlocaties zijn waarnemingen gedaan in De Punt (2009) en Scheebroekerloopje (2011). Hoewel de ruime aanwezigheid van geschikt biotoop en goede beheersmaatregelen een positieve invloed hebben op het aantal vestigingen van de Kwartelkoning is dit geen garantie voor een vaste en stabiele populatie in het gebied. Ontwikkelingen elders in Europa lijken van grotere invloed te zijn op de influx van deze soort dan de gunstige omstandigheden (Schoppers & Koffijberg 2007). De eerste Kwartelkoningen worden doorgaans gesignaleerd vanaf de tweede week in juni en kunnen doorlopen tot eind juli (tabel 6). Door overleg met Staatsbosbeheer (Harry Offringa) kan de planning van de maaiwerkzaamheden zo georganiseerd worden dat uitmaaien zoveel mogelijk voorkomen wordt. Doordat de reservaatgraslanden de laatste jaren pas vanaf eind augustus worden gemaaid is actieve bescherming vrijwel niet meer noodzakelijk.

Kwartelkoning, Osbroeken 2010 (©Harvey van Diek/ www.harveyvandiek.nl)

Tabel 6. Eerste en laatste waarnemingen van Kwartelkoningen 2002-2011

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Eerste vestiging	25-6	15-6	6-6	9-6	-	8-6	4-6	13-6	5-6	12-6
Laatste vestiging	8-7	7-7	9-7	13-7	-	3-7	10-7	16-7	29-6	17-7

Kievit

Het aantal Kieviten laat jaarlijks behoorlijke schommelingen zien waarbij geen duidelijke trend valt te ontdekken. Binnen de verschillende gebieden zijn wel zeer duidelijke verschillen waarneembaar. Dat geldt zowel in de natuurterreinen als in de verkavelde delen met agrarisch gebruik. Een duidelijke achteruitgang is waarneembaar in verkavelde gebieden langs het Deurzerdiep, het Lage veld en het gebied tussen het Gasterensche Diep en het Eexterveld (intensief grasland en akkerbouw). Daarentegen zijn de aantallen in De Hoorns vrij stabiel. Binnen de natuurterreinen in de Zwijnmaden en Anderensche Diep decimeerde het aantal vogels, terwijl in voorheen goede gebieden langs Gasterensche Diep en Geelbroek de aantallen op een zeer laag niveau blijven steken. Stabiele en groeiende aantallen zijn vastgesteld langs het Lonerdiep, het Binnenveld van Taarlo en de Westerlanden /Ydermade. Binnen de natuurgebieden lijken de ontwikkelingen vooral gestuurd te worden door effecten van beheer op de vegetatiestructuren. Korte vegetaties in schraalgraslanden ontstaan met name bij late maaibeurten in het najaar. Deze vegetaties zijn in combinatie met ondiepe plassen, veroorzaakt door winterinundatie of sterke kwel, geschikt als nestelgebied. Ook afgeschraapte bodems en slootranden in het kader van natuurherstel werken (tijdelijk) als een magneet op de kievit. Deze afgeschraapte bodems en langzaam opdrogende waterplassen leveren ook prima condities voor kuikens. Zo nam in het Binnenveld van Taarlo het broedsucces sterk toe na de hydrologische inrichtingsmaatregelen in 2008 (figuur 11). Bij verruiging van grasland kiest de Kievit het hazenpad.

Kleine plevier

De Kleine plevier is een echte pionier die het moet hebben van schaars begroeide terreinen. Deze omstandigheden zijn in de stroomdalgraslanden zelden aan te treffen. Van de drie vastgestelde broedparen in de periode 2002-2011 vestigden zich twee na graafwerkzaamheden in het kader van natuurontwikkeling (Taarlo 2011, Loon 2006) en één op een grote opdrogende waterplas die op natuurlijke wijze was ontstaan (Westerlanden 2009). In 2011 werden bij Taarlo twee bijna vliegvlugge jongen waargenomen.

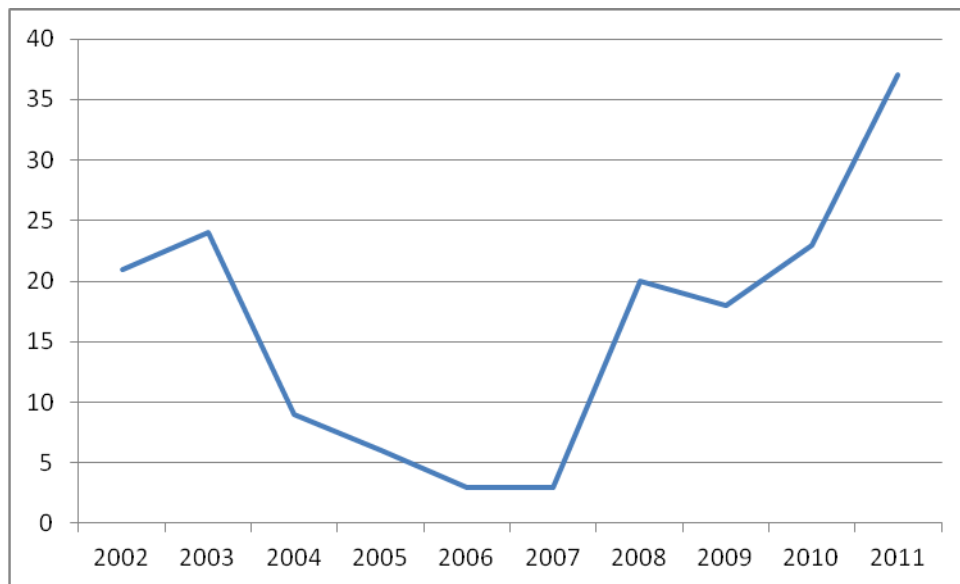
Watersnip

De Watersnip komt verspreid over alle gebiedsdelen voor met de hoogste dichtheden in de natte open middenloop en de benedenloop. Hier worden gemakkelijk dichtheden van 5 tot 10 paar/100 ha. gehaald. De hoogste aantallen komen voor in het beekdal tussen Deurze en Schipborg, waar zo'n 65% van de populatie is gehuisvest.

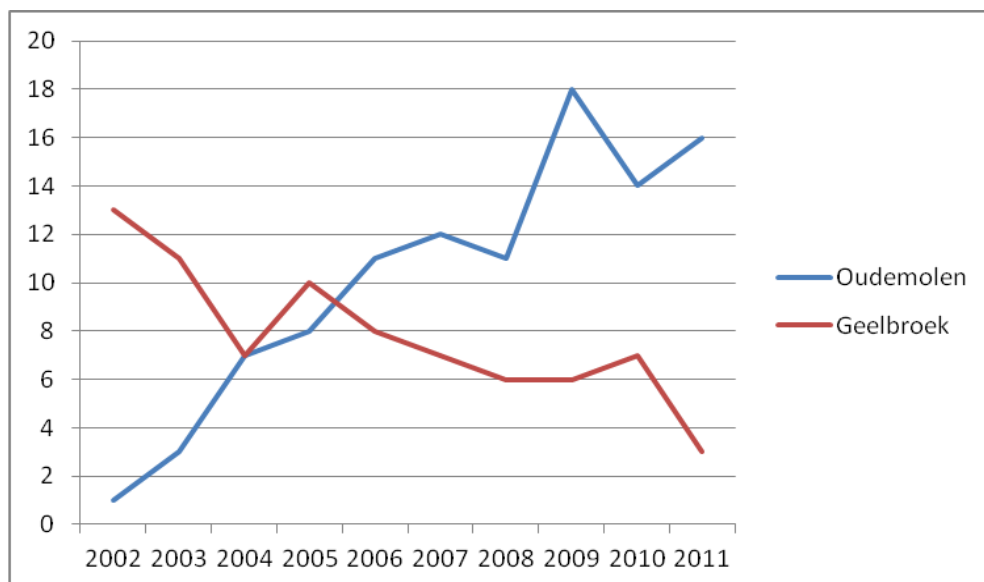
In het gehele gebied is sprake van een stabiele populatie, waarbij het aantal van ca. 100 tot 120 paren varieert. In 2011 was er een duidelijke dip in de aantallen en de stand zakte het aantal tot 80 paren. Mogelijk was de inzinking het gevolg van het kurkdroge voorjaar. Alhoewel de totale populatie stabiel lijkt, zijn er wel grote verschillen tussen de gebieden te bespeuren. Zo nam na het vernatten van het beekdal in Oudemolen in 2005 het aantal broedparen sterk toe. Daarentegen kelderde het aantal in het verruigende en verdrogende gebied Geelbroek. Door de steeds latere maaidata (na 1 augustus) heeft een relatief laat broedende weidevogel als de Watersnip ruim de

tijd om met succes te broeden. Sterke verzuivering en moerasbosvorming is wel een knelpunt voor deze soort, zeker als dit in de belangrijkste kerngebieden plaatsvindt.

Figuur 11. Aantalsverloop van de Kievit in het Binnenveld van Taarlo, hydrologische herstelmaatregelen werden in 2008 uitgevoerd.

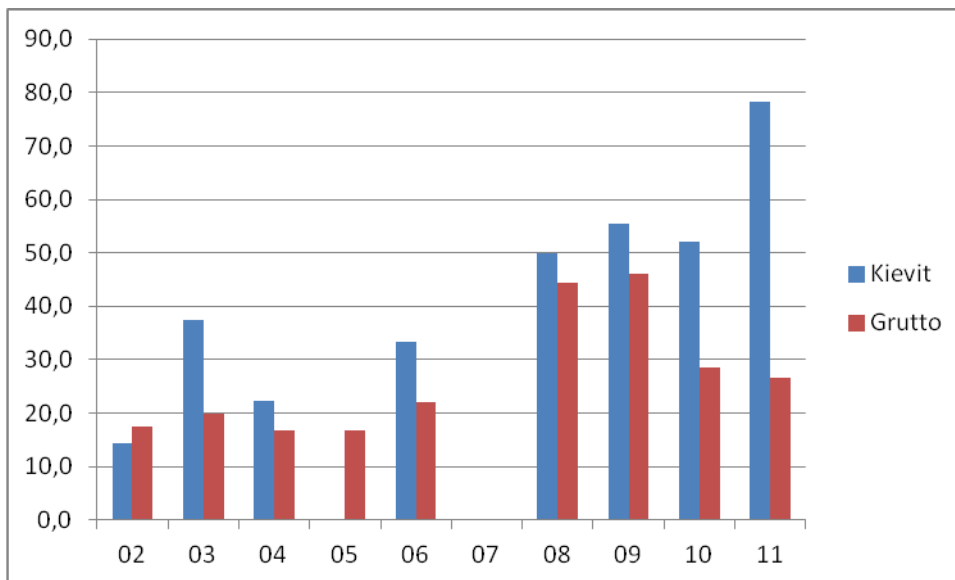
Figuur 12. Aantalsverloop van de Watersnip in de deelgebieden Oudemolen (hydrologisch herstel in 2005) en Geelbroek (zonder hydrologisch herstel).

Grutto

Rond 2002 bevonden zich in de Drentsche Aa nog circa 60 paar Grutto's. Tussen 2002 en 2007 halveerde de populatie om daarna te stabiliseren op een niveau van een kleine 30 paar. Vandaag de dag komt de Grutto vrijwel uitsluitend nog voor langs het Taarloosche Diep, Rolder Diep en Andersche Diep met dichtheden van rond de drie paar/100 ha. Net buiten de begrenzing van het telgebied komen in het agrarische gebied nog vijf tot zeven broedparen/100 ha. voor. Voorheen redelijke gebieden als Geelbroek, de Westerlanden /Ydermade en het noordelijke deel van het Gasterensche Diep zijn vrijwel geheel ontvolkt. Dit geldt ook voor de kleinere zijloopjes. Verruiging en het verdwijnen van licht bemeste bloemrijke hooilanden spelen hierbij een rol van betekenis. Daarnaast lijkt er ook sprake van structureel lage reproductiecijfers (Figuur 13). In het Binnenveld van Taarlo werd tot 2007 een zeer slecht broedresultaat behaald vermoedelijk het gevolg van predatie. Vanaf 2008 is het broedsucces hier duidelijk gestegen, maar blijft bij dat van de Kievit achter. Dit zou een aanwijzing kunnen zijn voor het feit dat een deel van de vogels niet tot broeden over gaat. In de Koelanden bij Anderen konden Grutto's tot en met 2010 veilig broeden door het toepassen van latere maaidata door agrariërs op basis van een beheervergoeding. Nu de optie voor beheervergoeding is vervallen, is het beheer in 2011 weer geïntensiveerd waardoor de kans op uitmaaien is toegenomen. Al met al is het toekomstperspectief van de Grutto erg somber.

Figuur 13. Percentage in de eifase succesvolle paren van Kievit en Grutto op basis van alarmtellingen in het Binnenveld van Taarlo 2002-2011.

Tureluur

Tureluurs komen zeer geclusterd voor in de Drentsche Aa. Veelal zijn ze te vinden in of nabij broedclusters van Grutto en Kievit die predatoren verjagen. De hoogste dichtheden zijn gemeten langs het Rolderdiep en de Westerlanden met dichtheden (ca. drie paar per 100 ha.). Buiten deze gebieden komen alleen nog noemenswaardige aantallen voor bij Taarlo. Ook met deze weidevogel gaat het niet goed en is er sprake van een matige afname. Zo zijn de meeste gebieden in de bovenloop verlaten, maar ook delen van de middenloop bij Loon en Gasteren. In de belangrijkste bolwerken van voorheen is de Tureluur in de Zwijnmaden inmiddels verdwenen en halveerde de

stand in de Westerlanden (figuur 14). Lokaal weet de Tureluur te profiteren van hydrologische herstelmaatregelen in combinatie met graafwerkzaamheden zoals bij Taarlo (vanaf 2008). Hierdoor ontstaan tijdelijk ondiepe plassen met slikgige randen en pioniersvegetaties.

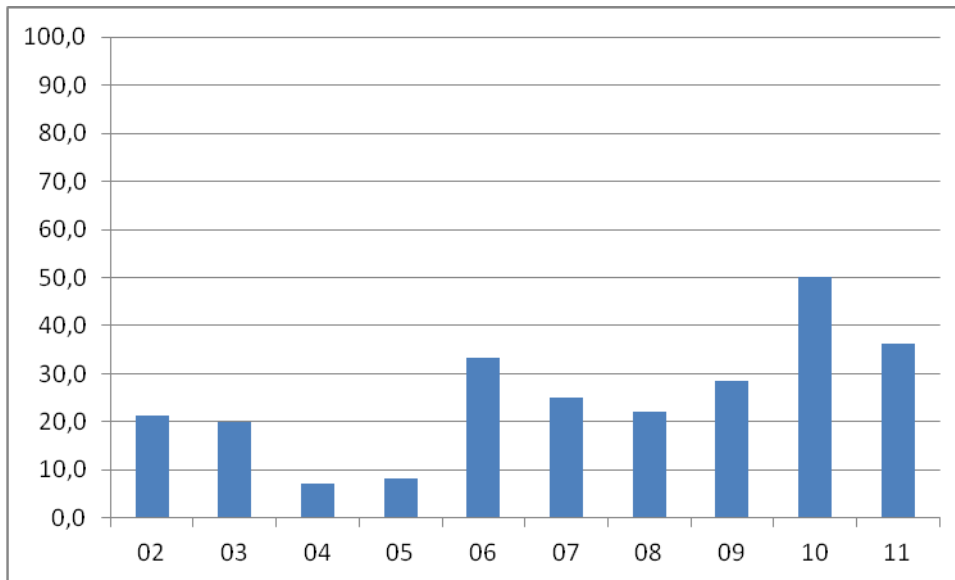
Figuur 14. Aantalontwikkeling van de Tureluur in 2002-2011 in de deelgebieden Westerlanden, Zwijnmaden en Taarlo.

Wulp

De Wulp is vrijwel in het gehele stroomdal aan te treffen, van bovenloop tot benedenloop en van besloten tot open gebied. Ruim tweederde van de populatie is te vinden langs het Lonerdiep en Taarლოსche Diep (middenloop) en de Westerlanden/Ydermade (benedenloop). Hier haalt de soort een gemiddelde dichtheid van ca. drie paar per 100 ha. De oostelijke tak van de Drentsche Aa van het Andersche - en Rolder- en Gasterense Diep is aanmerkelijk minder goed bedeed met wulpen. Met de Wulp gaat het langzaam bergafwaarts en er is sprake van een significante afname. In het begin van de telperiode waren er rond de 70 paren aanwezig, in 2011 een kleine 40. De achteruitgang heeft zich vanaf 2004 ingezet. Metingen van het broedsucces bij Taarlo laten zien dat door de bank genomen slechts een kwart van de paren met succes weet te broeden (figuur 16). Aangezien verliezen door agrarische activiteiten hier niet voorkomen, zal de oorzaak ook gezocht moeten worden in predatie, voedselgebrek of verstoring als gevolg van recreatieve activiteiten. Door de langdurige slechte reproductie is de kans groot dat de wulpenpopulatie flink aan het vergrijzen is. De situatie in de Drentsche Aa staat niet op zich. Ook in een belangrijke Wulpenprovincie als Overijssel is sinds 2007 een daling van de aantallen opgetreden (Heinen 2011).

Figuur 16. Percentage in de eifase succesvolle paren van de Wulp op basis van alarmtellingen in het Binnenveld van Taarlo 2002-2011.

Visdief

Dankzij het uitleggen van een nestvlot door Bertus Bats broedt er sinds 2007 bij de Punt jaarlijks een paartje visdieven. Opvallend is dat het aantal ieder jaar op één blijft steken, terwijl er in het nabij gelegen Friescheveen op vergelijkbare nestvloten jaarlijks meerdere vogels tot broeden komen. In 2009 en 2010 werden vier grote jongen waargenomen.

Bertus Bats vaart uit met nestvlot voor de Visdief (Bert Dijkstra).

Zomertortel

De Zomertortel is een van de zorgenkindjes van de Nederlandse vogelstand. De landelijke trend vertoont een sterke afname. Als oorzaken gelden droogte in de overwinteringgebieden in de Sahel, jacht tijdens de trek, vervanging van granen door maïs in de broedgebieden, het verouderen van bossen en het verdwijnen van bosjes en hagen in het landelijk gebied (SOVON 2002).

In het Drentsche Aa-gebied komt de soort lokaal voor. Meestal in de overgang van bovenloopjes met bossen en in de omgeving van dorpen. Zomertortels zijn uit zes telgebieden gemeld, waarbij het in vier telgebieden slechts een eenmalig territorium betrof. Het beste gebied lag bij het Anderensche Diep. Daar werden in zes jaren Zomertortels waargenomen met een maximum van vijf in 2002. Inmiddels is het aantal daar gedaald tot slechts een enkel territorium. Bij het Amerbrugje werden in acht van de 10 jaren territoria gemeld, grofweg afnemend van drie in 2002 tot nog eentje in 2011. Opmerkelijk is dat in Broedvogels van Drenthe (1996) vooral territoria gemeld worden langs de middenloop van de Drentsche Aa, waar de soort nu in het geheel niet meer voorkomt.

Koekoek

De Koekoek vertoont landelijk een matige afname. De trend langs de Drentsche Aa is onzeker. Deze Afrika-ganger komt verspreid voor en is in de loop der jaren uit bijna alle telgebieden gemeld. De meeste tellers melden één tot drie territoria. In sommige telgebieden zijn eenmalige pieken in aantallen doorgegeven, tot (moeilijk te duiden) acht territoria toe. Het vaststellen van exacte aantallen voor deze soort is moeilijk. De mannetjes zijn niet territoriaal, hebben een grote actieradius en ook nog eens een zeer opvallende en verdragende zang. De kans op dubbeltellingen is groot, zeker naarmate de telgebieden klein zijn zoals in de Drentsche Aa het geval is. Het daadwerkelijke aantal "broedgevallen", d.w.z. het aantal Koekoeksvrouwtjes dat eieren in de nesten van waardvogels legt, zal daarom behoorlijk lager zijn. Afgaand op de totale aantallen territoria van waardvogels kan een maximaal aantal vrouwtjes worden afgeleid op basis van vuistregels uit Hellebrekers (2002). Uit de herberekening op basis van de gekarteerde aantallen van potentiële waardvogels (Boompieper, Graspieper, Witte kwikstaart, Rietzanger, Bosrietzanger, Kleine karekiet, Gekraagde Roodstaart, Roodborsttapuit) blijkt dat de draagkracht van het gebied van de telgroep maximaal 25 paar leggende Koekoeksvrouwtjes is.

Tabel 7. Herberekening van territoria van de Koekoek op basis van vuistregels Hellebrekers.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Aantal territoria telgroep	16	17	12	23	23	23	43	31	38	43
Herberekend aantal territoria	9	7	10	9	11	13	17	21	21	25

Kerkuil

In het gebied vertoeven jaarlijks twee tot drie paren. Enkel in 2006 werd er één paartje vastgesteld. Dit betreft de vaste plek in een nestkast bij Oudemolen. Hier werd alle jaren een paartje Kerkuilen waargenomen. In Geelbroek was dat in de meeste jaren vanaf 2007 ook het geval. Het lijkt erop dat dit het tweede vaste koppel is in de Drentsche Aa. De overige waarnemingen komen verspreid uit het hele onderzoeksgebied (Lageveld, Amerdiepje, Koelanden en Nijlanderbroek). Dit beeld lijkt echter niet volledig, omdat systematische onderzoek en nestkastcontrole geen onderdeel uitmaakt van de tellingen. Waarnemingen berusten op vaste en toevallige contacten met eigenaren van boerenschuren. De jaren 2008 en 2010 waren tot nu toe de topjaren met vijf, resp. vier paartjes. Daarmee lijkt de landelijke trend (matige toename) ook hier zichtbaar te worden.

Ransuil

Waarnemingen van Ransuilen zijn er maar sporadisch geweest (max. twee per jaar). Hoewel er bijna elk jaar wel een territorium is vastgesteld, liggen ze wel zeer verspreid over het gebied. Gezien het ontbreken van op Ransuilen gerichte inventarisatierondes is de kans groot dat deze soort onvolledig in kaart is gebracht.

Steenuil

De Steenuil is in 2007 en 2008 als zeker broedgeval vastgesteld bij de Koelanden in Anderen. In beide gevallen werd in dezelfde nestkast gebroed in een houtwal, grenzend aan het dorp Anderen. In 2007 mislukte het nest in de eifase. Een jaar later werd in de kast een vierlegsel geproduceerd, waarvan 1 ei onbevruucht bleek. De overige eieren kwamen uit en alle drie jongen vlogen uit. Op basis van een terugmelding van een geringd jong uit dit nest blijkt dat deze een verre reis maakte. Op 9 juni 2011 werd deze vogels in een nestkast bij Blesdijk (Fr.) aangetroffen, een reis van 50 km westwaarts! Voor een honkvaste soort als de Steenuil is dat erg ver. Dat er meer reislustige steenuilen binnen de Drentsche Aa leven blijkt ook uit een vondst van een broedende volwassen vogel in een nestkast te Amen in 2011. Deze was als nestjong geringd op 11 juni 2007 in Hellendoorn(Ov). Steenuilen zijn echte bewoners van boerenerven en juist die vallen veelal net buiten de grenzen van de telgebieden. In dorpen en buurschappen zoals Amen, Eleveld, Geelbroek, Taarlo, Anderen, Eldersloo en Zeegse worden regelmatig of incidenteel broedparen vastgesteld. Het gaat om een vrij kleine populatie van tussen vijf en tien paren.

Nachtzwaluw

Alleen in 2005 is er in een territorium met zekerheid vastgesteld in de Gasterensche Duinen. In 2011 is langs het Scheebroekerloopje wel een Nachtzwaluw gehoord, maar dit betreft waarschijnlijk een afgedwaald exemplaar vanuit het Balloërveld. Ook werd de Nachtzwaluw net buiten de telgebieden regelmatig waargenomen op de iets hogere heidevelden, zoals het Balloërveld en de noordoostkant van het Amerbrugje. Gezien de huidige matige toename in de landelijke trend zijn nieuwe territoria in de toekomst echter niet uit te sluiten in de kleine heideterreinen die onderdeel uitmaken van het onderzoeksgebied.

IJsvogel

In 2002 waren er twee succesvolle broedgevallen van de IJsvogel. Eén nest zat in de oever van de Drentsche Aa, het andere nest bevond zich in een steile wand van een zandafgraving. In 2003 t/m 2005 zijn er geen broedgevallen vastgesteld. In 2006 waren het er weer twee op de bekende plaatsen, daarna groeide het aantal broedgevallen tot vijf in de jaren 2007 en 2008. Naast twee nesten bij de zandafgraving (Zwijnmaden) werden er in de benedenloop nog drie nesten gevonden (Westerlanden, De Punt en het Rolderdiep). De gevolgen van de strengere winters in de afgelopen jaren zijn duidelijk te merken. Was het aantal broedgevallen in 2010 al teruggelopen naar één, in 2011 is geen enkel broedpaartje van de IJsvogel meer vastgesteld.

Groene specht

De alom bekende "lach" van deze specht kan op steeds meer plaatsen worden gehoord. Over de gehele periode 2002-2011 is er sprake van een toename. In 2008 kwam de Groene Specht in acht gebieden voor en in 2011 in 13. Doordat 11 gebieden alle jaren onderzocht zijn op deze soort is deze ontwikkeling goed zichtbaar (Tabel 8). Het hoogste aantal territoria in een telgebied was vier (Amerdiep). De vastgestelde toename is in overeenstemming met de landelijke trend (SOVON

2010). Wellicht zijn de aantallen voor de Drentsche Aa iets overschat, daar de Groene specht zich over grote afstanden snel kan verplaatsen (Dijkstra en Boonstra 2007). Hierdoor zijn vermoedelijk broedgevallen uit de aangrenzende bosgebieden buiten het beekdal meegeteld. Desondanks blijft de toename een feit. De dichtheden in de plots variëren van 0,1- 2,8 p/100 ha. De dichtheden stemmen overeen met de bevindingen in Broedvogels van Drenthe (1996), waarin sprake is van dichtheden van één tot vier paar/100 ha. in grote (loof)bossen. In besloten cultuurlandschap, waartoe het stroomdallandschap kan worden gerekend, liggen deze dichtheden lager. Toename van loofhout in de bossen en beheer van de houtwallen (meer dood hout) kunnen hebben bijgedragen aan de toename van het aantal Groene Spechten, zeker in combinatie met de afname van de zure depositie, waardoor hun voedselsituatie (o.a. mieren) is verbeterd.

Tabel 8. Aantallen territoria van de Groene specht in 11 continu onderzochte gebieden van 2002-2011

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Aantal territoria telgroep	2	6	5	8	9	10	14	8	8	20

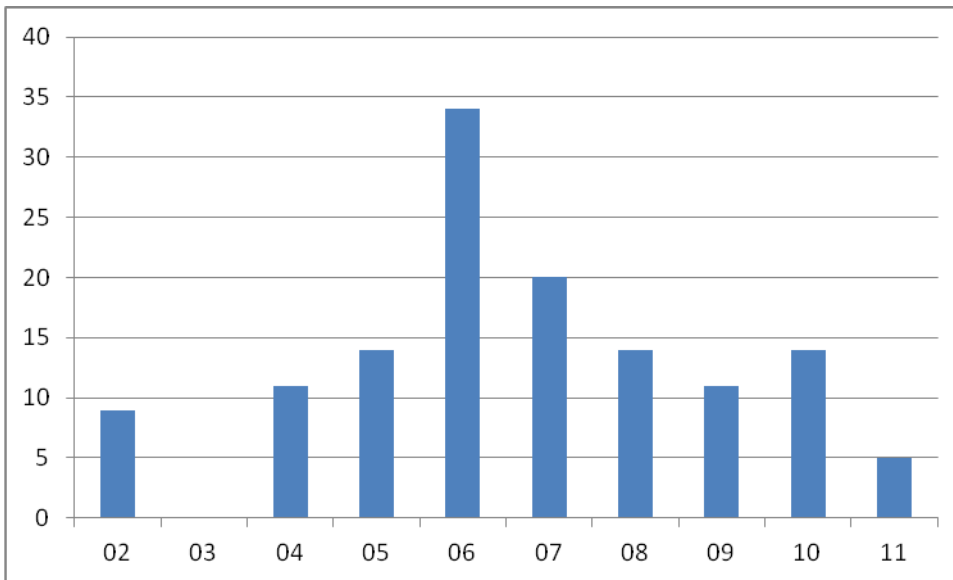
Veldleeuwerik

In de beekdalgraslanden is de Veldleeuwerik een vrij zeldzame verschijning en bereikt de soort dichtheden tussen de nul en twee paar per 100 ha. Uitzonderingen hierop zijn het Eexterveld en de noordwestelijk daarvan gelegen veldontginning grenzend aan het Gasterensche Diep. Hier worden dichtheden tot ruim 10 paar/100 ha gehaald. Relatief droge extensieve graslanden en akkers vormen hier de belangrijkste broedplaatsen. Landelijk is sprake van een matige afname, maar in de Drentsche Aa is vanaf 2008 een matige toename waarneembaar, veroorzaakt door de groei van de populaties in het Eexterveld en de Koelanden bij Anderen. Redenen voor deze aantaltoename zijn niet geheel duidelijk, aangezien het beheer niet drastisch is gewijzigd (bij de Koelanden zelfs iets intensiever). Ook buiten deze gebieden duiken incidenteel Veldleeuweriken op, maar de aantallen blijven daar op een laag niveau. Vermoedelijk komt dit door het feit dat ze te besloten zijn of een te hoge vegetatie hebben.

Oeverwaluw

De Oeverwaluw komt vrijwel jaarlijks in kleine aantallen tot broeden langs de oevers van de beek en de zandwinning bij de Zwijnmaden (figuur 17). Kolonies in de beekoever zijn vastgesteld bij Taarlo (2004: drie paar) in de Westerlanden/Ydermade (2004, 2005, 2008; resp. zes, negen en één paar) en vrijwel jaarlijks in de Zwijnmaden 2-34 paar). In 2004, 2010 en 2011 werd het voortijdig verlaten (in de loop van juni) van de kolonies langs de beek gemeld. Dit hangt mogelijk samen met de kwaliteit van de wanden. De lage instabiele oevers zijn gemakkelijk toegankelijk voor predatoren en vergroten de kans op instorten van broedgangen. De relatief lage aantallen worden veroorzaakt door beperkte aanwezigheid van kwalitatieve goede broedwanden van oevers (afkalving van oevers).

Figuur 17. Aantalsverloop van de Oeverzwaluw in de periode 2002-2011

Graspieper

Graspiepers broeden bij voorkeur in open terreinen met een lage begroeiing, een terreintype dat vooral wordt aangetroffen in de breedste beekdaldelen en de veldontginningen. Het is daarom niet verwonderlijk dat de hoogste dichtheden van 20 tot 30 paar/100 ha zijn aangetroffen in de oostelijke tak van het beekdalsysteem: Osbroeken, de Koelanden en het Andersche Diep. Ook het Eexterveld, de Westerlanden/Ydermade bij Glimmen, Lonerdiep, Geelbroek en het noordelijkste deel van het Gasterense Diep kennen relatief hoge dichtheden van negen tot 13 paar/100ha. In de meer besloten beekdalen en gebieden met gangbare landbouw liggen de dichtheden veelal onder de vijf paar/100 ha. Vanaf 2007 laat de Graspieper een significante matige toename zien en inmiddels heeft zich een populatie ontwikkeld van ruim 350 broedparen. Dit staat in schril contrast met de matige afname die landelijk waarneembaar is en die het gevolg is van de sterke intensivering van graslandgebruik. In veel deelgebieden is de stand redelijk stabiel gebleven, maar bij Schipborg, Deurzerdiep, Zwijnmaden, Westerlanden/Ydermade, Andersche Diep, en de Koelanden bij Anderen is een vrij sterke toename vastgesteld. Deze toename hangt zeer waarschijnlijk samen met een extensivering van het grondgebruik (transitie van agrarisch beheer naar natuurbeheer) en vernatting of een combinatie van beiden. Tot op heden is de Graspieper resistent gebleven tegen sterke de opkomst van Pitrus zoals in Geelbroek en het Eexterveld. Bij een verdergaande extensivering van beheer met riet en struweelvorming is het de vraag of deze Rode Lijst-soort zijn huidige niveau kan vasthouden.

Gele kwikstaart

Over de gehele periode 2002-2011 is er bij de Gele Kwikstaart een matige toename waarneembaar, waarbij jaarlijks sterke schommelingen optreden. Hiermee steekt de ontwikkeling iets positiever af dan bij de landelijke waar sprake is van een min of meer stabiele populatie. In vrijwel alle deelgebieden liggen de dichtheden lager dan twee paar/100 ha of ontbreekt de soort geheel. De Koelanden bij Anderen scoren het hoogst met ruim vier paar/100 ha, gevolgd door het Eexterveld en Andersche Diep. In dat opzicht is de situatie sterk vergelijkbaar met die van de Veldleeuwerik. De Gele Kwikstaart is vooral te vinden in delen met extensieve beweiding, kruidenrijke graslanden

(aan de landbouw onttrokken) en akkers.

Engelse Gele Kwikstaart

Op 3 mei en 9 juni 2011 is een mannetje van deze ondersoort waargenomen in het beekdal van het Anderensche diep beide keren op dezelfde plek. Op 9 juni was hij gepaard met een vrouwtje Gele Kwikstaart (*Motacilla flava*) en had de vogel voedsel in de snavel. Dit duidt op een zeker broedgeval.

Nachtegaal

De Nachtegaal is niet dik gezaaid in het Drentsche Aa gebied. Uit de gehele onderzoeksperiode komen zeven broedgevallen/territoria uit vijf telgebieden te voorschijn, met dichtheden die niet boven 0.3/100ha. komen. De soort lijkt overal aangetroffen te kunnen worden, van De Punt in het noorden, tot het Nijlanderbroek in het zuiden. Klaarblijkelijk zijn er hier en daar toevallig geschikte plekje voor de Nachtegaal voorhanden.

Spotvogel

Het leefgebied van de Spotvogel bestaat uit struwelen en verspreide groepjes bomen die beschutting bieden in halfopen landschappen. Parkachtige landschappen met open plekken en bomengroepen met struikgewas zijn perfecte leefgebieden. Het is daarom niet verwonderlijk dat de Spotvogel een jaarlijkse broedvogel is in het stroomdal van de Drentsche Aa. Het aantal vastgestelde territoria is in de afgelopen periode toegenomen van drie in 2002 naar 25 maximaal in 2010. Jaarlijks wordt de Spotvogel lokaal vastgesteld in Nijlanderbroek, Amerbrugje, Geebroek, Lagerveld, Lonerdiep en Westerlanden. In tegenstelling tot de landelijke trend (lichte afname) neemt de Spotvogel in de Drentsche Aa licht toe. Een plausibele reden voor deze toename is niet gemakkelijk te noemen. Mogelijk heeft het te maken met het tot ontwikkeling komen van mantel- en zoomvegetaties langs bosranden en houtwallen. De landelijke afname is mogelijk het gevolg van de klimaatveranderingen. Nederland ligt niet ver van de zuidwestelijke grens van het verspreidingsgebied van de Spotvogel. Ten noordoosten van Nederland wordt de Spotvogel snel talrijker (Vogelnieuws, april 2012).

Tapuit

De Tapuit is geen vogel die je in de beekdalen als broedvogel zou verwachten. In de telperiode zijn echter twee territoria vastgesteld, namelijk in de Gasterensche Duinen en bij het Andersche Diep. In de Gasterensch Duinen ging het om een territorium in geaccidenteerde droge heide. Langs het Anderensche Diep werd een territorium vastgesteld op een schraal zanderig terreindeel, ontstaan na het verwijderen van de bouwvoor. Er zijn geen concrete aanwijzingen voor daadwerkelijke broedgevallen. Het is daarom niet uitgesloten dat er uiteindelijk sprake is geweest van late doortrekkers.

Gekraagde roodstaart

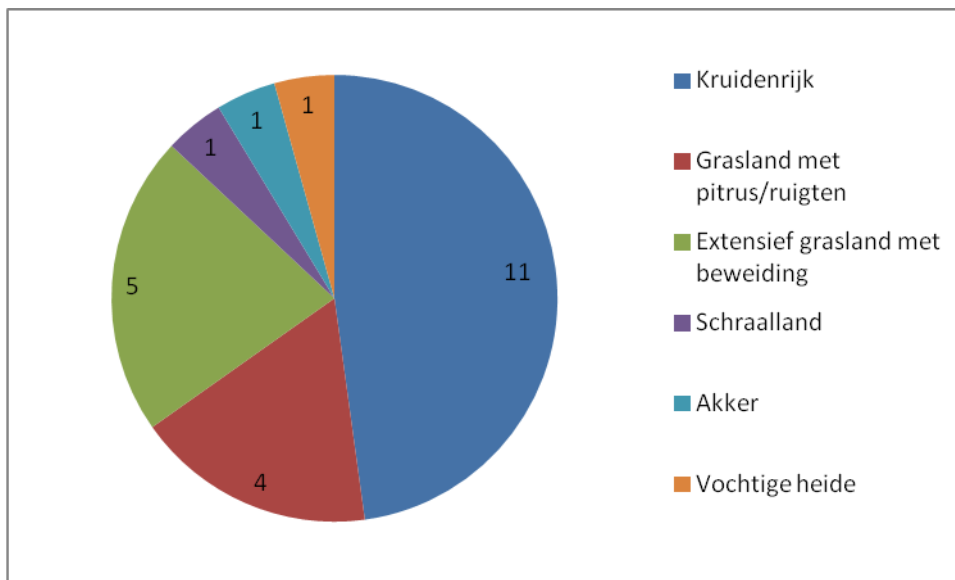
Het blijft een genoegen de Gekraagde roodstaart te zien en gelukkig kan dat in de Drentsche Aa nog in voldoende mate. De Gekraagde roodstaart is over de periode 2002-2011 stabiel gebleven en dat is in overeenstemming met de landelijke lijn. De soort is een broedvogel van bossen en in mindere mate van besloten cultuurlandschappen (van den Brink *et al* 1966) en dit laatste biotooptype is met name in de bovenlopen en lokaal in de middenlopen aanwezig. De Gekraagde Roodstaart

bereikt de hoogste dichtheden in de deelgebieden Amerdiep, Lonerdiep, Anloërdiep en Scheebroekerloopje met dichtheden variërend van zes tot 10 paar/100 ha. In de overige gebieden liggen de dichtheden allemaal lager dan zes paar/100 ha. De hoogste dichtheid komt op naam van het bosrijke gebied Kampsheide (12 paar 100/ha). De aanwezigheid van natuurlijke hopen speelt een belangrijke rol bij het voorkomen van deze soort.

Paapje

In 2007 leek het doek te zijn gevallen voor deze soort. Het aantal waarnemingen was gedaald tot nul was gedaald. Dat er toch meer territoria van Paapjes zijn vastgesteld heeft voor een deel te maken met het feit dat het bolwerk van het Paapje - het beekdal tussen Anderen en Gasteren- nog geen vast onderdeel uitmaakte van de inventarisaties van de telgroep (zie tabel 1). Hier blijken jaarlijks twee tot 11 paren voor te komen. Buiten dit bolwerk zijn onregelmatig en incidenteel paren vastgesteld. Van 25 opgevoerde territoria is bekend dat deze voor bijna de helft gebaseerd zijn op de aanwezigheid van eenmalige waarnemingen van mannetjes. Het is nog maar de vraag in hoeverre deze territoria daadwerkelijk een echte broedpoging hebben opgeleverd en geen betrekking hebben gehad op laat doortrekkende mannetjes. Op basis van 23 beschreven "territoria" komt een duidelijk voorkeur naar voren voor kruidenrijke graslanden (figuur 18).

Figuur 18 Territoria van Paapje in relatie tot habitat (n= 23, periode 2002-2011).

Grauwe Vliegenvanger

De Grauwe Vliegenvanger is bepaald geen talrijke soort. Weliswaar is hij in de beschreven periode in 19 van de 24 telplots aangetroffen, maar de dichtheden zijn over het algemeen laag. Alleen in Amerdiep, Amerbrugje, Geelbroek en Kampsheide, zijn de dichtheden hoger dan twee paar/100ha, overeenkomend met de bevindingen in Broedvogels van Drenthe (van den Brink *et al* 1996): één tot acht paar/100ha. in besloten cultuurland. Ook de aantallen zijn niet indrukwekkend. In de laatste drie jaar –waarin alle telplots onderzocht werden- werden 22-37 territoria vastgesteld. De landelijke trend is onzeker en dat geldt ook voor de Drentsche Aa .

Matkop

Het is bijna een bijzonderheid dit meesje aan te treffen in de Drentsche Aa. In 2011 werden 26 territoria vastgesteld en dat is het hoogste aantal van alle jaren. Net als landelijk is de trend in de Drentsche Aa ook onduidelijk. De dichtheden kunnen nogal variëren, van 0.05-2.9/100 ha. en dat komt overeen met de dichtheden uit het verleden. Alleen Kampsheide springt er met een dichtheid van negen paar/100 ha. springt er echt uit. Lange termijn ontwikkelingen bij deze soort hangt sterk af van veranderingen in samenstelling van bos. Verdroging en verruiging zijn hierbij vermoedelijk processen die nadelig zijn. Daarnaast is de dichtheid van de Grote bonte specht, een predator van nestjongen, een factor.

Wielewaal

De Wielewaal broedt bij voorkeur in loofbossen en bosjes met een goed ontwikkelde kroonlaag gelegen op vochtige bodem (van den Brink *et al* 1996). Het schaars voorkomen van deze biotopen in het stroomdal zal dan ook de reden kunnen zijn dat we hem niet in grote aantallen aantreffen. Deze aantallen over de gehele onderzoeksperiode variëren van acht tot 20. Uit de trendberekening blijkt dat er sprake is van een afname in de Drentsche Aa en dit komt overeen met het landelijke beeld. Mogelijk heeft de mediterraan- continentaal georiënteerde Wielewaal klimaatgerelateerde problemen, waarbij de trend naar nattere zomers ongunstig uitpakt. De dichtheden zijn eveneens aan de magere kant. In 19 gebieden is de soort in de onderzoeksperiode weliswaar aangetroffen, maar meestal in lage dichtheden (< 0.5 paar/100ha.). In vijf gebieden ligt de dichtheid tussen één en twee paar /100ha.: Amerdiep, Kampsheide, ,Loonerdiep, Anloërdiep en Scheebroekerloopje. Dit zijn de meest kleinschalige gebieden met veel houtwallen en bosjes.

Grauwe Klauwier

Met de Grauwe Klauwier gaat het goed. Landelijk vertoont de soort een matige toename. In de Drentsche Aa gaat het crescendo. Hier vertoont de trend een sterke toename. Deze voorheen zo zeldzame en met uitsterven bedreigde soort wordt inmiddels uit meer dan de helft van de telgebieden gemeld. Het logo van de Telgroep Drentsche Aa met deze “Ambassadeur voor natuurherstel” (Van de Burg *et al*, 2011), is dus goed gekozen!

De Grauwe klauwier is een late soort. De piek van de terugkeer uit Afrika ligt pas half mei. Tot diep in juni kunnen er vestigingen plaatsvinden, waarbij de trefkans het hoogste is als er jongen worden gevoerd. Dit vindt plaats van begin juni tot in augustus. De planning van de klauwieren sluit dus slecht aan op die van de telgroep: de tellers zijn grofweg van begin april tot half juni actief, waardoor vaak slechts één telronde overlapt met de aanwezigheid van Grauwe Klauwieren. De mogelijke ondertelling die hiervan het gevolg is, wordt gecompenseerd doordat de telgroep losse mannetjes, die mogelijk ongepaard zijn en op meerdere plekken kunnen opduiken, conform de SOVON-criteria meetelt. De in dit rapport genoemde aantallen (die oplopen tot 40 paar in 2011) zijn daarom te beschouwen als een redelijke schatting voor het aantal broedparen. Grauwe Klauwieren worden aangetrokken door de combinatie van braamstruweel en extensief beweide graslanden/schraalgraslanden. Een structuur- en bloemrijk landschap met een grote variatie aan insecten (mede dankzij uitwerpselen van grote grazers) is randvoorwaarde voor een goede klauwierenstand. Dat het goed gaat met de Grauwe Klauwier is niet alleen goed nieuws voor de klauwieren zelf. Als “toppredator” is de Grauwe Klauwier een belangrijke indicator voor een gezonde natuur met een hoge biodiversiteit.

Als nestplaats wordt doorgaans braamstruweel in beweide grasland gemeld, maar ook nesten in wilg en meidoorn komen voor. Uit de bij de tellers verzamelde extra informatie blijkt dat ongeveer 1/3 van de waarnemingen een adult mannetje betrof, in 1/3 van de gevallen een paartje is gezien en dat

in 1/3 van de gevallen oudervogels met voer, een nest of uitgevlogen juvenielen zijn gezien (gegevens 2010 en 2011, N=42). Topgebied voor de soort is telgebied Lonerdiep, waar tellers in 2011 maar liefst 10 territoria aan het papier toevertrouwen. De dichtheid ligt hier op twee paar/100 ha. Nabij Amen loopt de dichtheid zelfs op tot ruim drie paar/100 ha.

Uit door de Stichting Bargerveen verzamelde nestgegevens voor 2010 blijkt dat er dat jaar in het Drentsche Aa-gebied 81% van de nesten succesvol was, waarbij uit gemiddeld 5,4 eieren per nest gemiddeld 3,8 jongen per paar uitvlogen. Uit ringgegevens van 92 Grauwe Klauwieren blijkt dat de Grauwe Klauwieren die we aantreffen in het Drentsche Aa-gebied een diverse herkomst kunnen hebben. De meeste blijken echter in de buurt van de geboortelek te zijn gaan broeden.

Plaatstrouw blijkt groot te zijn binnen de broedgebieden, ondanks de grote trekafstanden van en naar Afrika. Het grootste deel van de dispersie vindt dan ook binnen het Drentsche Aa-gebied zelf plaats. Import van elders is vastgesteld uit Bargerveen, Drouwenerzand, Drents-Friese Wold, Geesbrug, Peest en Dwingelderveld. Grauwe Klauwieren die langs de Drentsche Aa geringd zijn duiken ook elders op, blijkens terugmeldingen uit het Drents-Friese Wold, Peest, Langelo, Dwingelderveld, Leggelderveld en zelfs Duitsland. (meded. Stef Waasdorp).

Kader: Verhuizende Grauwe Klauwieren

“Volwassen mannen zijn normaal gesproken erg plaatstrouw en broeden vaak jaarlijks op exact dezelfde locatie. Natuurlijk zijn er ook uitzonderingen. Een vogel geringd als nestjong in 2005 bij Balloo (gele kleurring met code SL) dook in 2006 en 2007 op als broedvogel in de Gasterse Duinen, hemelsbreed 4,6 km van de geboortelek. In 2008 had Geel-SL echter een broedsel op zijn eigen geboortelek. In 2009 en 2010 zat de vogel weer in de Gasterse Duinen. In 2011 verhuisde Geel-SL weer en werd, 6 jaar oud inmiddels, met jongen gevonden bij Taarlo, op 2.0 km van de vorige locatie” Uit: Van den Burg et.al, 2011, p.4.

Grauwe klauwier op zitpost, Dijkveld 2012 (Bert Dijkstra)

Kneu

Kneuen zijn echte zaadeters en hebben baat bij vegetaties met zaadproducerende kruiden zoals zuring. Een combinatie van deze vegetaties met lage struwelen en struiken zorgt voor geschikt broedhabitat. De hoogste dichtheden tussen vijf en 10 paar/100 ha. worden gehaald in kleinschalige landschappen in de bovenlopen en zijloopjes zoals bij Amen, langs het Scheebroekerloopje en het Anloërdiep. In verkavelde gebieden met intensiever agrarisch beheer langs het Deurzerdiep en in het Nijlanderbroek zijn de dichtheden het laagst (0-0,5 paar/100 ha). In agrarische gebieden met een extensiever beheer zoals bij de Koelanden en De Hoorns bij Anderen/Rolde zijn de dichtheden met twee tot vier paar/100ha. hoger. Ondanks het feit dat de beekdalgraslanden steeds rijker worden aan struwelen en opslag neemt de Kneu echter niet in aantal toe. De populatie is al 10 jaar zeer stabiel, tussen de 50 en 70 broedparen. De fluctuaties zijn mogelijk het gevolg van de complexiteit van de inventarisatie en interpretatie van waarnemingen van deze soort. Een groei wordt vermoedelijk bemoeilijkt doordat kruidenrijke vegetaties vaak tijdelijk aanwezig zijn (bijvoorbeeld na transitie van agrarisch beheer naar natuurbeheer) en plaats maken voor schraallanden of pitrusvelden.

6. Veldspraak

Binnen de Telgroep worden ervaringen opgedaan in het veld via mailverkeer gedeeld. Op deze wijze worden andere tellers op de hoogte gebracht van het aanwezige gevogelte, maar ook van het gevoelsleven van medetellers en interpretaties van gebeurtenissen. In dit hoofdstuk een opsomming van een selectie uit de vele berichten.....

Genieten

Het mooie weer nodigt uit voor eerste rond dit voorjaar in 'mijn gebied'. Geen spektakel nog in het veld, maar wel lekker genieten.

Wat kan een mens op zo'n aangename voorjaarsochtend met weinig tevreden zijn.

Ik snap er niks van. De Osbroeken was vanochtend de mooiste plek op aarde.....!

Geen volk, geen TT, geen motorcrossers, geen vliegtuigen en zelfs geen boswachters. Wat een rust...!

Ontberingen

Man, man, wat was het koud!! Gelukkig had ik warme koffie en een dikke sjaal bij zich.

Bijzonder om te inventariseren in de mist.

Ben gisterenavond naar mijn telgebied Osbroeken geweest. Nul-komma-niks, helaas.

Vanmorgen, ondanks de mindere weersvoorspelling, toch maar het veld in gegaan.

Uiteindelijk waren m'n voeten natter dan m'n hoofd/kleding.

Worstelen door het 2 meter hoge kletsnatte rietgras dat langs de oever van het Rolderdiep staat. Volgende keer maar een kapmes meenemen?

*Zonsopgang Osbroeken
(Wilfred Alblas)*

Oog in oog

De verrassing van de dag echter komt uit een onverwachte hoek. Op vrij korte afstand van me komt achter een heuveltje een das te voorschijn! Hij heeft me niet in de gaten en zo kan ik hem met zijn schommelende gang een tijdje volgen tot hij onder de struiken verdwijnt.

Een bever! Zwom stroomopwaarts en had totaal niets van mijn aanwezigheid in de gaten. Passeerde me op een afstand van 3 meter.

De aanwezige runderen deden zo nu en dan in volle run stof opwaaien, het leek de Serengeti wel...

Vanmorgen Scheebroekerloopje doorgespit op vogels. Kwam ook nog een vos tegen, die ik zeker een kwartier gevolgd heb, met in zijn kielzog alle aanwezige soorten vogels. Verdween richting Balloërveld.

Het effect van onze 'dienstkleiding' inclusief dienstcap is ook goed merkbaar. We worden veel vaker aangesproken door mensen, sommige zeer geïnteresseerd in wat we aan het doen zijn, anderen met wilde verhalen over de noodzaak van het afschieten van kraaien. En hierbij alvast een waarschuwing: Binnenkort zijn er geen mollen meer te bekennen in het Drentse Landschap vanwege de oprukkende ooievaar!.....

Ergernis

Zo! Daar is gemaaid en gerooid zeg! Ik mis een half bos in het zuidelijke puntje van de Heest! De restanten lagen zag ik later liggen langs de weg Oudemolen-Gasteren. Mooi laten liggen zou ik zeggen en goed bewaken met Pasen...

Rustig in het veld, maar niet op de N33. Tjonge jonge wat produceert die weg een kabaal! Allernoarst! Dat moest ik even kwijt.

Om bezoekers met een tractor met aanhanger het gebied te laten zien is nog daaraan toe. Maar om dan met een geluidsversterker het hele gebied te overgalmen was toch wel bizar. En dat tussen half negen en negen uur 's avonds.

Een nieuw fenomeen in het gebied van de Drentsche Aa: Met een luchtballon laag over het gebied vliegen. Spektakel voor de inzittenden waarschijnlijk, maar wat een verstoring als de gashandel werd overgehaald.

Daar gaat ie dan: Wietafval (aarde en potten) in het bosje bij Verdeelwerk, Bij noordelijke opgang Balloërveld bultje zwerfvuil bij picknicktafel. En nogal wat andere troep: kantoorstoel, stofzuiger, tas met troep, plastic stoel. Kortom een bende!

Vreemde kostganger: Mountainbiker achter het veen. Tja, er staan wel borden, maar als je op de fiets zit, lees je dit echt niet.

Nader bekeken

Gevonden: Een dode Bruine Kiekendief (vrouwetje), waarvan aan één poot de tenen misten. Een vos had hier een goed maaltje aan zo te zien aan de keutelsporen.

Even een pauze ingelast en op een hoogzit koffie gedronken. Op 4-5 m boven de grond een goed beeld gekregen van foeragerende vogels in een door rupsen geplaagde zomereik. In pakweg een kwartier tijd de volgende op rupsen verzotte soorten: spreeuw, zwartkop, grasmus, koolmees en fitis.

Op de terugtocht langs de Aa, zag ik aan de overkant een dode vogel. Brugje over bij de SBB boerderij en teruggegaan. Het was een buizerd mét ring. Het beest was inmiddels ruim 16 jaar oud en geringd in Kalenberg (Steenwijk). Kop en poten waren er af...

Even een uitstapje. Bij Anreep ontdekte ik een raar schouwspel. Daar zat een Scholekster in een wat rare houding tussen de aardappelen. Toen ie ging staan liep er een pul onder de vogel vandaan. Ik pakte de camera en ontdekte dat het pulletje een jonge kievit was. Er bleken nog twee jongen te zijn. Gekaapt of hebben deze Scholeksters een kievitsnest uitgebroed? Dat zou toch wel een bijzonder verhaal zijn.

Honden

Het korte gras en de droogte was niet alleen voor mij de kans om lekker door de velden te struinen, maar ook voor anderen aan de mensen- en hondenvoetafdrukken te zien .

Vreemde 'vogel': Een struinende man met een loslopende hond bij Anderen, die rechtsomkeer maakte toen hij mij in het vizier kreeg.

Ierse setters bijna altijd aanwezig als ik mijn ronde doe. Alles vliegt op en behoorlijk verstorend. Ik hoop dat deze notoire overtreeders aangepakt worden. Harry, handhaven!

Buiten mijzelf waren er geen verstoringen: alle overige mensen bleven wel op de paden en de (niet aangelijnde honden ook.

Vanaf de flank zie ik in de verte ter hoogte van de Heest een man langs het Taarlosche Diep lopen, eerst denk ik aan Jan Dijk, maar zie dat ie een witte hond aangelijnd naast zich heeft. Gelijktijdig rijdt een terreinauto met open bak van SBB richting het bruggetje.....vermoedelijk mist de toezichthouder deze overtreder want hij rijdt door. Nog geen 5 minuten later volgen 3 jeeps over de voor verkeer gesloten weg.....

Moutainbikers buiten de paden verstoren broedterritorium van de Wulp, De Heest 2011 (Bert Dijkstra)

Literatuur

Alterra, Profielen vogels, Grauwe Klauwier, 2008.

(http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/documenten/profielen/vogels/profiel_vogel_A338.pdf)

Bijlsma R.G. 2007. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2007, de Takkeling 16(1), 2008, p8-55.

Bijlsma R.G. 2011 Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2010, de Takkeling19 (1), 2011 p6-41).

Boele A., van Bruggen J., van Dijk A.J., Hustings F., Vergeer J.W., Ballering L. en Plate C.L. 2012. Broedvogels in Nederland in 2010. SOVON-rapport 2012/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van den Brink H., van Dijk A., van Os B. & Venema P. 1996. Broedvogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.

Boonstra, S., B. Dijkstra, B. Heijman, E. Heijman, H. Olk, H. Steendam, Y. de Vries 2004. De Broedvogels van de Drentsche Aa in 2002 en 2003. Tellersgroep "Drentsche Aa", Assen.

Burg, A. van den, Nijssen, M., Geertsma, M., Waasdorp, S. en Van Nieuwenhuysse, D., De grauwe klauwier; ambassadeur voor natuurherstel, 2011.

van Dijk A.J. & Boele A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Van Dijk A.J. & Van Os B.L.J. 1982. Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.

Dijkstra B., Boonstra S. & Heijs R. 2008. De Broedvogels van de Drentsche Aa 2004-2007. Tellersgroep "Drentsche Aa", Assen.

Grootjans, A.P. 1985: Changes of groundwater regime in wet meadows. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen

A. Heinen (2011). 'Het Provinciaal Weidevogelmeetnet in Overijssel'. De resultaten van 2011. Conceptrapport 10-461. EcoGroen Advies, Zwolle.

Hellebrekers, A.W., "De koekoek wordt zwaar overschat" in: SOVON-nieuws 15 (2002) nr 3, p. 16/17)

Van der Hut 2003. Terreinkeus van porseleinhoen, snor en baardman in Nederlandse Moerasgebieden, habitatmodellen ten behoeve van inrichting en beheer Bureau Waardenburg bv, Culemborg.

Van Manen W., 1998. Inventarisatierapport 99/08 Broedvogels van het stroomdallandschap 'de Drentsche A' in 1998

Ministerie van LNV, Ontwerp-besluit Drentsche Aa-gebied, 2009
(http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/documenten/gebieden/025/n2k025_wb_hr_drentsche_aa_gebied.pdf)

Miske, J, Van Nee, W. en Enters, A, (STORK), Notitie ten behoeve van telgroep Drentsche Aa, februari 2012.

Ottens H.J. & van Manen W. 1995. Broedvogels van noordelijk Midden-Drenthe in 1994. Maki-inventarisatierapport 1995/01, Assen.

Schoppers J., Koffijberg K. 2007. Kwartelkoningen in Nederland in 2006. SOVON-informatierapport 2007/05. SOVON Vogelonderzoek Nederland / Vogelbescherming Nederland.

Schoppers J., Koffijberg K. 2011. Kwartelkoningen 2011. Crexmail.

Sierdsema H. 1995. Broedvogels en beheer. Het gebruik van broedvogelgegevens in het beheer van bos- en natuurterreinen. SBB-rapport 1995-1, SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

SOVON 2011. Handleiding Autoclustering in BMP, SOVON Vogelonderzoek 2011.

SOVON, Atlas van de Nederlandse Broedvogels, 2002.

Bijlage 1. Overzicht natuurdoelen per deelgebied

	Kruiden- en faunairijk grasland	Kruiden- en faunairijke akker	Vochtig hooiland	Nat schraalland	Droog schraalland	Droge heide	Vochtige heide	Zuur ven	Bos va arme zandgronden	Dennen, eiken-beukenbos	Hoog- laagveenbos	Beekbegeleidend bos	Moeras	Regulier agrarisch grasland	Regulier agrarische akker
Amerbrugje	o														
Amerdiep	o	o	o							o					
Anderense diep	o		o	o			o				o				
Burgvallen			o	o							o				
De Hoorns			o	o										o	o
De Punt	o										o		o		
Deurzerdiep	o		o	o	o					o	o			o	o
Eexterveld			o		o	o	o				o				
Gasterense diep I	o			o	o										
Gasterense diep II			o	o											
Gasterense diep III			o		o	o				o				o	o
Geelbroek	o	o	o		o						o	o		o	o
Glimmermade	o										o		o		
Kampsheide	o					o	o	o	o	o	o				
Koelanden			o	o											
Lageveld	o		o								o			o	o
Lonerdiep	o		o								o		o		
Nijlanderbroek	o								o	o	o			o	o
Osbroeken			o	o											
Scheebroekerloopje	o		o								o				
Schipborg	o		o	o		o	o	o		o	o				
Taarlo-Binnenveld	o		o	o						o					
Osbroeken	o		o						o		o		o	o	o
Zwijnmaden	o		o						o						

Bijlage 2. Aantal territoria per jaar en categorieën telsoorten (verklaring afkortingen onder tabel).

Naam	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	trend Dr. AA	N2	RL	ZS	BM	BS
Dodaars	5	6	7	6	7	8	9	10	6	12	?				v	
Fuut	4	6	11	14	11	9	9	8	5	9					nv	
Geoorde Fuut	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0				x	v	
Ooievaar	0	0	0	0	1	3	3	4	6	5				x	v	
Knobbelzwaan	3	5	5	4	3	4	4	3	3	2	?				v	
Kolgans	1	1	6	0	0	1	0	1	1	1				x	v	
Grauwe Gans	0	1	0	1	1	1	3	2	5	14					v	
Grote Canadese Gans	9	8	13	13	10	12	16	12	19	25				x	v	
Brandgans	2	2	5	12	1	2	10	14	26	41				x	v	
Nijlgans	8	20	21	31	22	31	29	35	36	38	+				v	
Casarca	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0				x		
Bergeend	2	1	1	7	2	4	1	2	2	3	?				v	
Krakeend	1	0	0	4	1	5	8	9	10	17					nv	
Wintertaling	3	2	3	3	3	3	4	4	5	6	?		kw		v	
Zomertaling	0	1	0	0	0	0	4	3	2	0			kw		v	
Slobeend	8	9	8	6	2	5	6	10	7	10	?		kw		v	
Kuifeend	10	15	12	10	9	13	12	20	22	25	?				nv	
Bruine Kiekendief	0	1	1	2	1	0	0	0	0	0				x	v	
Havik	0	1	1	1	0	1	0	2	1	3	?				v	
Sperwer	0	0	0	0	0	1	0	1	0	2					v	
Buizerd	29	37	22	23	19	30	29	23	29	31	?				v	
Torenavalk	9	8	6	7	7	8	10	3	3	2	?				v	
Boomvalk	2	0	0	1	1	0	0	2	0	0			kw		v	
Patrijs	0	0	2	1	0	1	1	3	3	2	?		kw		v	
Kwartel	8	5	14	9	5	9	11	11	6	50	?				v	
Fazant	0	7	5	3	1	18	23	34	47	67	?					(x)
Waterral	2	4	1	1	1	6	4	6	5	8					v	
Porseleinhoen	0	2	0	3	2	2	1	4	1	2			kw	x	v	
Kwartelkoning	4	1	1	5	0	13	10	15	5	6	?		kw	x	v	
Waterhoen	1	1	1	2	1	9	12	25	13	26	?					x
Meerkoet	0	0	0	5	0	5	24	36	45	46	?					x
Scholekster	46	36	56	44	32	34	29	24	25	21	--				nv	
Kleine Plevier	0	0	0	0	1	0	0	1	0	1				x	v	
Kievit	121	112	157	130	79	88	131	115	108	122	?				nv	
Watersnip	101	103	93	107	87	100	113	126	113	97	0	x	be		v	
Houtsnip	2	2	2	4	3	4	2	4	1	7					nv	
Grutto	47	40	61	47	24	34	30	33	30	24	--		ge		nv	
Wulp	71	71	82	59	49	58	54	55	39	40	-				v	
Tureluur	34	30	47	34	21	33	36	35	34	27	-		ge		nv	

Naam	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	trend Dr. AA	N2	RL	ZS	BM	BS
Visdief	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1			kw		v	
Holenduif	4	5	7	7	9	9	8	26	30	44	++					(x)
Turkse Tortel	0	1	1	0	0	2	0	2	1	2					v	
Zomertortel	8	5	4	3	2	3	0	2	1	2	?		kw		nv	
Koekoek	9	10	10	12	10	35	24	33	45	45	?		kw			x
Kerkuil	0	2	2	2	1	3	5	3	4	2			kw	x	nv	
Stenuil	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0			kw	x	nv	
Bosuil	0	1	1	1	1	1	1	2	2	2					nv	
Ransuil	2	3	1	2	0	1	1	2	1	2	?		kw		nv	
Nachtzwaluw	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1			kw	x	v	
IJsvogel	2	0	0	0	2	5	5	4	1	0				x	v	
Groene Specht	3	7	6	11	10	13	14	10	14	20	?		kw		v	
Zwarte Specht	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0					v	
Grote bonte specht	13	21	18	25	19	36	54	100	102	109	++					(x)
Kleine Bonte Specht	3	7	11	17	13	20	17	27	27	25	++				v	
Boomleeuwerik	6	3	3	4	8	4	1	2	2	5					v	
Veldleeuwerik	23	16	30	25	20	37	48	50	66	71	+		ge		nv	
Oeverzwaluw	9	0	11	14	34	25	14	11	14	5					v	
Boerenzwaluw	1	0	2	2	25	38	2	32	46	15	?		ge		nv	
Huiszwaluw	0	0	0	13	5	21	30	20	26	0			ge		v	
Boompieper	228	222	266	277	274	349	328	465	477	584	++				nv	
Graspieper	204	160	238	241	148	288	305	380	379	369	+		ge		nv	
Gele kwikstaart	6	8	10	8	8	12	27	31	38	49	+		ge		nv	
Engelse Gele Kwikstaart	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0			be	x		
Witte kwikstaart	19	23	34	32	17	32	31	41	53	56	?					(x)
Nachtegaal	0	1	0	1	1	2	0	0	1	1			kw		v	
Blauwborst	6	5	21	16	8	17	24	32	56	68					v	
Zwarte Roodstaart	0	1	4	5	0	9	3	8	10	19	?				v	
Gekraagde Roodstaart	81	80	101	66	83	85	69	98	116	128	0				nv	
Paapje	2	3	12	8	4	12	8	17	15	6	?	x	be	x	v	
Roodborsttapuit	46	70	118	98	69	107	109	143	151	233	++				v	
Tapuit	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2			be	x	v	
Grote Lijster	11	33	17	26	24	29	27	35	26	34	+				nv	
Sprinkhaanrietzanger	9	9	25	23	24	52	39	56	54	117	++				v	
Rietzanger	9	4	7	9	13	29	38	43	52	87	++				nv	
Bosrietzanger	25	20	59	58	46	92	119	209	208	138	?					x
Kleine Karekiet	4	8	3	9	10	23	32	82	82	140	++					x
Spotvogel	2	6	10	10	13	11	23	25	21	12	+		ge		nv	
Braamsluiper	2	5	12	10	10	18	17	21	16	12	?				nv	

Naam	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	trend Dr. AA	N2	RL	ZS	BM	BS
Grasmus	170	318	453	495	340	521	507	648	678	860	++				nv	
Fluiter	0	1	0	3	2	2	0	2	1	1					v	
Vuurgoudhaan	4	2	8	5	1	2	0	11	19	31					v	
Grauwe Vliegenvanger	9	4	7	12	6	7	12	22	37	35	?		ge			
Bonte Vliegenvanger	5	7	8	15	8	7	20	24	18	25	++				nv	
Matkop	9	13	10	10	8	15	17	10	20	26	?		ge			
Glanskop	0	1	2	0	0	1	0	0	0	0					nv	
Boomklever	3	4	3	13	8	12	16	29	33	31	++				nv	
Boomkruiper	33	33	43	50	25	62	63	141	125	135	+					x
Wielewaal	11	15	20	18	12	19	11	18	8	11	-		kw		v	
Grauwe Klauwier	4	7	9	15	10	16	19	32	28	40	++	x	be	x	v	
Huismus	12	26	19	22	23	56	32	71	67	87			ge			
Ringmus	5	7	6	8	5	7	7	15	21	16			ge			
Groenling	15	10	17	16	21	23	27	45	47	45	+				nv	
Putter	12	11	14	26	14	49	37	50	73	39	++				v	
Kneu	31	44	54	53	33	61	51	80	56	68	0		ge		nv	
Goudvink	6	17	9	11	14	16	8	24	15	17	?				nv	
Appelvink	3	6	3	4	0	3	6	4	7	3	?				v	
Geelgors	149	172	197	214	208	267	207	284	300	324	+				v	
Rietgors	19	19	70	78	49	145	204	342	316	340	+				v	x
AANTAL TELPLOTS	15	15	20	21	17	20	22	24	24	24						

N2	Natura 2000
RL	Rode Lijst
ge	gevoelig
kw	kwetsbaar
be	bedreigd
ZS	Zeldzame Soort
BM	Broedvogel Monitoring
BS	Beheersoort
v	verplicht
nv	niet verplicht
x	van toepassing
(x)	specifieke volgsort